Ex Libris
Joannis Nepomuceni
Hamienski
mp

STEPHANI PETIOT
SOCIETATIS JESU
PANEGYRICI
DUO,
Alter
DE RUPELLA
expugnata,
Alter
De DELPHINO.

POSNANIÆ
Typîs Clari Collegii Societatis JESU
Annô Domini 1737.

PANEGYRICUS LUDOVICO XIII. DICTUS.

ATtigiſti gloriæ verticem, REX INVICTISSIME: adepta es votorum ſummam, fortunatiſſima Gallia; tenes faſtigium dignitatis, Chriſtiana Religio. Bellum illud aliquando confecimus, ad quod unum toto ſæculô communia omnium vota, privata ſingulorum ſtudia, publica comitiorum conſulta, Sacrorum auguſta ſolemnia, Regum expeditiones innumeræ, multorum terra, marique contentio præliorum, belli, paciſque quotidiana conſilia, Reipublicæ demum totius rationes, motus, ſenſus univerſi referebantur; ne quis poſſit ambigere, quin hoc uno cardine fortuna civium, ſors Galliæ, majeſtas imperii niteretur. Habet ſuperbia ſuos gradus, ad extremum devolvitur: poſtquàm pervenit ad primum, qui non novit ultrà creſcere, ruere cæpit, nihilq; tam propinquum eſt caſui, quàm quod eſt ſummum: Cœlum ipſum, quô nihil altius occurrit aſpectui, fatum expectat; & momento ſæpiſſimè perit, quòd ægrè ſæculum pe-

 perit.

perit. Sic illa jacent tot annîs ſudata perduellium propugnacula, diſſipatæ ſunt ingentes illæ Britannorum claſſes; utrorumque juncta cum extrema rerum deſperatione, incredibilis audacia corruit; terræ, maria, tempeſtates ſuccubuerunt fortitudini Regiæ: locîs demum universîs profligata rebellio, ſimul omnia ſibi ſenſit præter inferos eſſe concluſa. Quæ immenſitas gloriæ, naturam totam unius triumphi pompâ traducere, elementis omnibus imperare! Quodſi adhuc aliqui ex illa furioſorũ hominum turba; qui humanæ fidei deſertores ſenſim à divina deficiunt, de æternitate hujus imperii dubitavit, fateatur errorem ſuum hodiè, poſtquàm illud videt perduellionis ruinis impoſitum; felicique commutatione fatorum, à REGE LUDOVICO, immortalitatem regni, nominiſque Gallici confirmatam, ex quo hæreticus deſertor occubuit. Cui enim Cœlum aut lubentiùs laboret, aut glorioſiùs; quàm ei Principi, qui Numinis hoſtes evertit? Quem alium coronet ambitu ſæculorum, & temporũ, quàm eum, à quo tot laureîs coronatur? Deluhrîs eos coluit antiquitas, qui iſtis minora fecissent, & pro Diis habiti ſunt apud ſuos, qui tecum REX FORTISSIME, comparati, vix homines viderentur. Quot tu ergò fana, ſi vixiſſes illîs temporibûs, niſi te ad felicitatem noſtram fata ſervâſſent, quas ædes, quo numine conſe-

confecrâſſes? Quam Religionem populis attuliſſes? Non Cives, ut aliorum ſolebant, ſic tuum funus expectâſſent, tempus illud ſacrificiis occupâſſent, ipſe vivus habitaſſes in templis, auxiſſes orbis ceremonias, & aris impoſitus, quibus auribûs noſtras preces nunc percipis, iiſdem omnium vota gentium accepiſſes. Verum tu, qui ſolidîs abundas laudibûs, hac inani ſuperſtitione non indiges. Non creſcit mendaciô veritas, ad ſuperos vita, non fama nos evehit. Tuîs major es incrementîs, quàm fictæ religionis encomiîs; mavis ſublimi demiſſione majeſtatem tuam extollere, quàm abjectâ ſuperbiâ, & ſordido faſtu deprimere. Gaudes conſcientiæ bonis, nullaq; præterea re, quàm virtute, vis cæteris eminere mortalibus, adeoque divina cùm facias, humanam ſortem non erubeſcis. Faceſſat ergò vana hæc ſpecies religionis. vetat ipſa religio regis laudes ſacrilegiô proſequi: quàm ſunt illa deformia, quæ crimine calamiſtrantur, virtus virtute laudatur, nunquam conſecratur à vitio. Votis publicis oratores alii ſuorum Principum facta commendent, faciam ego ut intelligant univerſi te tuîs factîs, REX AUGUSTISSIME, vota mortalium ſuperâſſe, & ſi vota univerſorum, quantò magis mea unius præconia ſuperâſti? quidquid tamen de te dixerimus, dictũ erit magnificè, quia nihil feciſti humiliter, &

demiſsè; toties ampliſſimè laudaberis, quoties verè, quæ geſſeris, narrabuntur; rurſuſque toties vera de te audies prædicari, quoties recitabuntur ampliſſima. Ornâſti tu facta: corrũpet, qui meliùs ornare voluerit. Mitto igitur eſſe ſollicitum de cultu orationis, poſtquàm tantus eſt ſplendor in ipſa materia. Narrabo ſinè multo apparatu quos hoc bello hoſtium populos viceris; quam rupem, quam Rupellam expugnâris; quas procellas, & maria fregeris. Sed adhuc neceſſe eſt ſcire, quod dicendi initium quem modũ facere debeam: non quod laudes tuas, quæ ſunt immenſæ, credam ullîs terminîs definiri poſſe: ſed ne infinita fiat oratio: ſi in proferendis tuis trophæis, velim ire per ſingula. Sequar igitur in ſcribendo ordinem agendi tuum, & cùm magnitudinem hoſtîs, quem oppreſſiſti, demonſtravero; tum pugnæ genus exponam, ſeriemque victoriæ.

Hoſtis erat vincendus ille, qui ſuôpte ingeniô ſemper elatus, nunc certè longo virium ſuarum uſu, & fortitudinis experimentô, ſuprà modum tumidus, certior ſibi ſemper de victoria, quàm de prælio videbatur. Erat communis omnium ſenſus, Rupellam temeritate & audacia tentari poſſe; vinci non poſſe; quæ hinc arduîs quidem propugnaculîs, foſſa præcipiti, pendenti vallo, continuato aggere, lenta palude, molitione multiplici incluſa eſſet; il-
line

linc verò latiſſimô, altiſſimôve fretô munita, cui projectæ turres incumberent, & objicerentur portæ, tranſversîs cratibûs, horrenti ferro, armatîs navibûs, feralibûs tormentîs, ineluctabili catena vallatæ: adeò multiplici carcere debuit, antequam moreretur, includi rebellio! quæ ſe virtute tueri non potuit, debuit machinis, & quæſita munitione defendere. Quot dementia vallis indiget? ſe ipſam innocenria ſinè cuſtode tutatur; impietas nullo arcium munimento ſecura eſt. Mediis ſoluta Rupella vivebat in vinculis; ſemper pavida, quia ſemper rea; ſemper de præſidio ſollicita; quia cōſcientia ſceleribûs ſemper obſeſſa. Accedebat vis annonæ incredibilis, vini, frumentiq; numerus ingens, apparatus denique rerum omnium toto ſæculo meditatus. Nimirū omnia ſibi neceſſaria timor putat. Præſtò erat exercitus in Occitania; reliqui ſignô datô in caſtra venturi, palam & publicè dicebantur. Subſidiorum præterea opportunitates innumeræ,robur Angliæ conjuratæ, præſidiarius miles erat intra mœnia receptus; ut pugnarent exteri, cives ſinè periculo triumpharent. Non obſcura erant jurata ſociorum auxilia, & cæterorū hæreticorum variîs locîs factiones; petebatur hæreſeos caput, quiſque manum objectabat. Procerum etiam quorundam, ut rumor tulit, enormes conjurationes celebrabantur, confœderato-

deratorum dignitas (si in proditione Patriæ aliqua dignitas esse potest) famam, nomenque sceleribus colligebat; quem deterrebat atrocitas facti, facientis authoritas invitabat. Immensas quasdam habet vires ad persvadendum nobilitas generis. Ad hæc infinitîs bellorum sumptibûs Regis exhaustum erat ærarium, nobis tum classis nulla, quadriremes jam pridem dimissæ, caritas annonæ hoc tempore summa, frugũ interitus, urgens fames, grassantes morbi, pestis locîs omnibûs multa: malos premebamus, malîs obruti: obsidebamus paucos, omnes obsessi: vix licebat vivere, & vincere volebamus. Augebat infinitè superbiam hostium longa belli experientia; quippe qui non solùm olim sæpè, modò cum Anglis, modò cùm Batavis; partim cum Hispanis, partim cum Lusitanis conflixissent: sed & nuper Regis classem tùm Oceani, tùm Mediterranei maris copiîs instructissimam, duobûs præliîs fortiter sustinuissent. Quis in tanto apparatu Rupellæ sensus? Eò devenerat impudentissima civitas, ut dudum cæteris gentibus cladis metum inferre, regum purpuram, leges,& oracula conculcare; Reipublicæ succum, & sangvinem exhaurire; cædes, & incendia circumjectis regionibus & agris objicere; antiquas Drusiaci prælii, Dionysiaci, Jarnacensis, Moncontoriique tragœdias renovare facilè posset. Tantù

erat in

erat in impudentia roboris, tantùm virtutis in ſcelere! Rupella reginam agebat, imperare docta, quæ nunquam parere didicerat: adminiſtrabat omnia ſumma authoritate, cœtus provinciales indicebat, publica comitia convocabat, militem tùm domeſticum, tùm externum conſcribebat. Provincias, præfecturaſq; dividebat, jus cudendæ monetæ ſibi arrogabat, inurebat ſigillo, ferebat edicta, imperabat pecunias, portoria exigebat, in omnia demum tyrannico dominatu invadebat, ut incertum videri poſſet, pluſne Regi per authoritatem, an ſubdito per crimen, audaciamq; liceret. Horrebat immaniter Rupes iſta; celſaq; fronte creſcebat in dies, ut ponderoſiùs rueret: periculîs ſuperbiam animabat, erigebatur denuntiatione bellorum, vel ipſa ſangvinis ſpecie paſcebatur; decernere videbatur illi triumphum, quicunq; prælium indicebat, majorq; perſvaſione quàm robore nunquam ceſſabat ab injuria, ne cauſæ bellorum interirent; ſcelus alebat quotidie, ut vel crimine prælia naſcerentur. Qui tandem hanc arrogantiam, hos ſpiritus frangerent? neſcit timere, quæ tanta ſperat; neſcit cadere, tot victoriîs inſtituta. Ubi periculum, inquit, ſi noluero periclitari? ubi hoſtis, ſi ipſa mihi non fuero inimica? didici vincendo quid poſſim. Sic plena ſui Rupella, ſeſe impudenti ore jactabat.

Movebat

Movebat illud nos quidem, cùm nobiſcum funus iſtud domeſticum viveret, pænè tamen verebamur fateri dolorem noſtrum, miſeriæq; majoris metu, vix licebat in communi miſeria vultum portare fortunæ. Sedebat enim in regni viſceribus virus illud, quod ſinè miſerabili pectoris totius laceratione non poterat evomi, quodq; niſi evomeretur, Reſpublica nõ poterat conſervari, Oppreſſerunt Pannonas Hunnii, Græcos Turcæ, Italos Oſtrogothi, Hiſpanos Viſigotti, Syrios & Ægyptios Saraceni, ſed illorũ immanitas cum rebellium hæreticorum furore comparata, humanitas dici poſſit. Ferebamus jugum Franci, quæq; cæterarum gentium ſervis,dat Gallia libertatẽ ipſa ſervitutem à ſubditis quodammodò tolerabat, adeò probrum illud imperii, nec ferri poterat, nec auferri Quid? non deſperat propterea Carolus IX. ſed annô milleſimô quingenteſimô ſeptuageſimô ſecundô colligit totum robur imperii, floremq; nobilitatis, conſcribit numeroſum exercitum,vim tormentorum maximam rotat, immenſos ſumptus facit, Ducem Andegavenſem copiis præficit, qui illo bello Rex Poloniæ electus, felici ſceptrorum ordine, venerandum Henricorum nomen, & ſeriem aucturus erat; & à Sarmatico illo tyrocinio, major venturus ad Galliæ principatum. Is Rupellam advolat,caſtra metatur, copias explicat, urbẽ vallat. Proh! tempora,

pora, quàm me labem refricare coëgiſtis! Erat in armis pro Rege, Regis ipſius frater; Dux præſtantiſſimus: arma Rex Navarræ conjunxerat, Henricus ille nondum Magnus, qui & ipſe feliciter ſucceſſit in regnum: aderant viri Principes Gondæus, Contynus, Duces Montiſpenſerii, Guyſii. Aumalæ, Nivernenſes, Longavillæi, Bullionii, aliiq; toto regno Proceres infiniti: accurrerat ex mandato regio fortiſſimus ille Biro cum cohortibus octodecim, turmis equitum ſeptem, machinis muralibus undecim. Quid præterea? quinquaginta millibûs armatorum Rupellenſes obſidentur, tormentîs ſexaginta nulla intermiſſione murum quatientibûs urbs oppugnatur, parte alia ſuffocatur, alia quaſſatur: fit labes ingens, & à vetuſto urbis fonte ad Evangelii propugnaculũ, quod vocant, mœnia lacerantur: turris Cognienſis a fundamentis evertitur; novies in urbem irrumpitur, novies Rupella collata in unum, omnium ſigna ſuſtinet. Quid tandem? cecidit in irritum totus ille quàm magnus fuerat apparatus, ſtetit Rupella nondum benè deguſtata, fuſæ obſidentium copiæ, mutilati non pauci, trucidati innumeri, obtrita prima acies, lacerata proxima, territa, diſſipataq; poſtrema: viri Principes multi miſerabiliter cæſi. Miſsâ è tormento pilâ Dux Aumalæ interfectus, Dux ipſe Andegavenſis penè illâ clade implicatus, niſi excus

nisi excussum in illum plumbum, fidelis armiger nomine Vinsius, interjecto corpore recepisset; ac demum undecim millia nostrorum, calamitosa strage deleta. O rupem hominibus inaccessam! O formidabilem hostem! O inexpugnabilem civitatem! qui pugnantium cumuli! sed qui tumuli sepultorum! accessērūt innumeri, facilè fuit numerare qui recesserunt. O rupes! O clades! O funera! illa tamen Rupella, rupes illa, ille victor populus, populus ille tot ferè palmarum, quot capitum, tibi LUDOVICE, relinquitur debellandus. Hic habes Cannas Annibal, hic Actium Auguste, hic Ciliciam Alexander, hic Carthaginem Scipio, hic Pharsaliam Cæsar. Accedant recentes omnes expugnatores arcium, & ampullati rerum gestarum amplificatores, suas expeditiones conferant cum obsidione Rupellæ. *Verrucam* jactant unum scilicet terræ jugerum. *De quo quis viso dicere possit, ubi est?* *Ostendam* suam ostentant, illudne receptaculum paucorum de navi hominum, & exilium piscatorū? *Rhodum* insulam memorant, sed interceptam, & Christianorum Principum auxiliô destitutā: *Juliodunum* afferunt, sed vasto murorum ambitu difficilè ad tuendum; *Melitam* prædicant, sed belli casibûs superiorem; *Viennam* loquuntur, sed inexpugnabilem Solimano: *Metas* celebrant, verè metas, quia antiquo opere malè munitas,

munitas, Carolus tamen Quintus centum armatorum millibûs fretus non potuit transgredi: Nos Rupellam dicimus expugnatam à LUDOVICO, cæterîs omnibûs insuperabilem: Rupellam, inquam, non vastam amplitudine, non desertam infrequentia, non pressam angustiîs, non rudi defensam milite, sed in Regni finibus sitam, confœderatis gentibus finitimam, omnibûs belli præsidiîs opportunam; veteri quidem, sed multò magis recenti munitione formidandam: cujus portus non sit accersitus, fossaq; quæsitus ut Antverpiæ; non incommodus, & difficilis, ut Iccius; non periculosus ut Ostendæ; non vastus, ut Gratiæ sinus: sed tum loci natura, tum arte omni firmatus, ut incertum esset plus naturæ deberet, an arti; dum ars naturam superâsse, natura nullum arti locum reliquisse videretur. Tantus nimirum esse debuit, qui ad arma Regem tantum adigeret; alteri enim sit invictus necesse est, quemcunque LUDOVICUS oppugnat, qui cæterorum ducum desperationem in victoriam vertit, & per acervatos confectorum hostium cumulos, suorum currus agitat triumphorum.

Metuenda quidem erat difficultas cingendæ civitatis, procellosissima præsertim anni tempestate; timendus hostilis exercitus, qui aderat è regione Rupellæ. Anglus ille mari cedere nescius, infinitîs navalibûs præliis, victo-

riisq; superbus: moram fecisset alteri, locus ipse, qui stagnanti palude simul insalubris, atque subsidens, solis obsessuris erat relictus: occurrebat ingenium accolarum, quorum maxima pars, ut erat hæresis labe corrupta, ob ipsā quoque viciniam poterat esse suspecta: commovebant omnes, priscæ tùm externorum, tùm civium nostrorum historiæ, qui tot, tàmq; numerosis exercitibûs instructi, toties frustrà cum Rupella contenderant. Videbat Rex ipse rebellium horrea cumulari expilatorum populorum commeatu, spolia provinciarum in urbem quotidiè comportari, quodque graviùs erat, non prælio rem posse confici, sed locum, stagna, paludes, æstuaria, turbines, imbres, procellas, terras, maria, desperatosque rebelles esse antè superandos, quàm Rupellâ potiretur. O difficultates immensas! ò inextricabiles series præliorum, laboresque perpetuos! quem non ista moles rerum oppressisset, quæ Regis animum omnibûs difficultatibûs celsiorem erexit! An putatis hoc aspectu negotiorum, bellorumq; nexibus esse commotum? audite quæ dixerit, dicturi sæculis, quæ audistis. Ibo, inquit, ibo Majoribûs meis major, & nobile posteris argumentum; tulit superior ætas, quod secutura non feret, pereant, aut pareant; quos Deus nostro subjecit imperio; ad pedes cadat, qui mecum ad manus venerit, & infelix congressu, nobili-

nobilitetur interitu. Hæc oracula lituis, & buccina intonuit, conclamatum est ad arma, contractus exercitus, Rex ipse nondum è gravi morbo receptus, cum lectissima nobilitate fudit se Parisiis, militem rapuit, Rupellam advolavit, tenuit, cinxit, perdidit. In quo quid primùm nos mirari jubes, Imperator; exordiũ belli, an exitum? celeritatem adventûs, an constantiam obsidionis? hostis audaciam, an fortitudinem tuam? utrumque certè stupore dignissimum: nisi quòd teneor promissi reus, & necesse videtur seriem recitare totius belli, cujus difficultatem exposui: nos satis superq; hostis audivit, te videat aliquando: gaudeat Rupella de robore, dum te intueamur hoc altero orationis loco, de illius contumacia triumphantem.

Erat, ut diximus, concisus æstuariis locus, in quo uno castra metari Rex poterat, paludes interjectæ admodum insalubres, cælum crassũ, solum lubricum, stagnum murum. Proh superi, per quot bella, ad unum bellum est ventum! Quoties certatum est, ut semel certare liceret; stagna oppugnavimus primùm, antequàm procellas expugnaremus, hæsit in palude nostræ militiæ rudimentum, ut in Oceano victoria tota consisteret. Solum arrisit disciplinæ, Cælum affulsit victoriæ, locus ipse visus est dedisse locum virtuti. Castra montibûs vallaverit

laverit Annibal, Tamerlanes in urbis modum ædificârit, Attila militaribûs pellibûs obruerit, sarcinîs Græci, curribûs Germani, testudine Romani se texerint: tu, Rex inclyte, qui nolebas suffurari victoriam, in aperto campo sedisti. In hac, inquam, æquata planitie noster explicatur exercitus, ut hostis implicaretur; inferuntur signa, ne lateret adventus, urbs ex itinere salutatur, adeò expetebatur. Dum hæc geruntur, vidi sortiri vultu perduellem, terrere gestu, spe ipsa diripere. Nutâsti, credo, furiosa rebellio, cum te foris LUDOVICI JUSTITIA, domi conscientia sceleris obsideret; impalluisti, quæ ruborem amiseras, nunquàm alba magìs (quippe te urbem Albam prædicas) quàm cùm alba Imperii Lilia suspexisti. Sed quò à rege discessimus; imò verò quò Rex discessit à nobis? avolavit celeritate victoriæ, en jam toto Rupellæ ambitu se majestas illa diffudit. Virtus nullîs limitibûs continetur, sed impatiens claustri, ultrò se jactat sui nominis, & numinis explicatrix. Parùm fuerat scilicet labore superâsse loci naturam, nisi artem victor ingeniô superaret. Toto igitur continenti propugnacula jubet excitari, aggeres extrui, vallum duci, triumq; leucarum circuitu, Rupellam fossîs juxtà & interpositîs statiunculîs, ad communicationem armorum circumscribi. Secuta est Ducis imperium celeritas

leritas operis inusitata hic vallum ferre, ille cæmenta convehere, lapidesquè portare, palū alius defigere, alius humum egerere, cespite moliri tectum, fingere, inducere, cumulare, exaggerare; sui quisq; gradûs oblivisci, dignitatem labore metiri meritum opere, major ille prædicari, qui actuosior, ille præfici, qui plꝰ aliquid perfecisset, per se quisquè demum contendere, ne illo laboris certamine vinceretur. Addebas interim fatigatis alacritatem humanissime PRINCEPS omnium onera vultu portabas, laborem nutibûs sublevabas, opus laudibûs compensabas. Quid extulistis tantopere prisca monumenta Dionysium, quòd sexaginta millia operarum exerceret, cùm mœnibûs areas Syracusanas ambiebat? quid Neronem historici? quòd humeris corbem ferret cum Isthmum Corinthiorū perfodiebat? quid Caracallam annales? quòd semper laboris initium faceret, cùm in castris agebat? quid Manuelem Commenum Græci, quòd saxa veheret, cùm Dorylæum renovabat, quid Constantinum Romani, quòd terram foderet, cum magnificentissimi templi fundamenta jaciebat? LUDOVICUM habent Galli qui singulis militibus adlaboret. tantùm ipse conficiens operis quantùm imperet universis: architectus in opere, miles in vallo dux in agmine, ubique Augustus. Sed ut video, dedignaris hanc lau-

dem, ſapientiſſime REX, Tua tantùm eſſe putas, quæ tecum nullus alius fecerit; mavis ferre virtutis quàm laboris encomium, illa in te egregia, hic tibi communis cum milite fuit. Pugnaverat Imperator ingenioſa cõpoſitione caſtrorũ, reliquũ erat, ut diſciplina, & ordine militiæ triũpharet: ſcripſit ergò militibus ſuis eas leges quæ ut ſibi ſcriberẽtur, cõtendere ipſi debuiſsẽt; docuitq; priùs vincere morũ integritate quàm firmitate nervorũ Et quidẽ quisquis in hæreticos pugnaturus eſt, debet virtute quàm manu certare validiùs O novam bellorũ faciẽ! novumq; genus oppugnationis! hactenus creditũ uſu bellum ſinè cæde, ſinè facinore, ſinè cõtumelia Numinis geri vix poſſe, ſed ex quo noſtrũ militẽ vidimus à cruore, à libidine à cõvicio tam alienũ credi cæpit inter ipſa arma, locũ eſſe virtutis ſcelusq; nõ ſtipendiariũ eſſe belli, ſed voluntariũ adminiſtrũ arbitrii. Quid quòd totũ exercitũ cõcolori veſte donavit, ut qui corporis cultu ſimiles eſſent, ſolo animorũ ornatu diſtingverẽtur, & quantũ alii bombyce, & purpura nitere amant: tantùm ipſi virtute cæterîs eminerẽt. Ibant olim milites in aurea veſte ſub Antiocho, in picta chlamyde ſub Sertorio in purpura ſub Cleomene, in expolitis armîs ſub Cæſare, in rubẽti ſcuto puniceo ſub Ageſilao, in fibulatis aurô caligis ſub Aureliano, in amictu argentea cruce ſignato in ſagulo ſub Artaxer-

Artaxerxe in candēti tunica ſub Cyro, ſub Cōſtantino Iêrunt noſtri ſub LUDOVICO in veſte nō ad delicias molli, nō ad pompā ambitioſa, ſed ad militare robur & pugnā accincta: ferrô, non aurô miles indiget, bellū ardore geritur, non nitore.

Intereà dum veſtē mîlitū cōtemplamur, nudata eſt ſuis arboribꝰ, vitibꝰ hortîs, ſegete ſepibûs tota quæ ad Rupellam eſt, planities; diſtributus in claſſes, & manipulos exercitus, defixa ſigna, obtentæ pelles, ſubſtructa longo ambitu propugnacula duodecī inter ſe foſſis cōtinuata, diſpoſitæ ex intervallo, vigilibꝰ, & excubiatoribꝰ ſtationes deſcriptione multiplici rotūdæ, quadratæ, extantes, depreſſæ; projectæ, ſubductæ lunatæ, cyclicæ, hemicyclicæ, triquetræ, quadrangulares, variæ: perduellis, deniquè civitas omni à terra aditu prohibetur, cavendum eſt tantùm, ne evadat Oceanô. Nōdum, ut fatear, qua parte vaſtiſſimo ſinu alluitur, cōcluſa erat, ſed adhuc ſedebat in portu, quia portū nōdum claſſe tenebamus; quàmvis enim ex utroque littore fortiſſima caſtella obijcerentur, unde multa uno ordine tormenta in navigia detonarent pervium tamen erat mare, & facile ultrò citròq; comercium. Quis hanc Rupellenſi eripiat facultatē? Venerunt quidē in ſuppetias exteri, ut hoſtē ab inſulis noſtris expellerēt, ſed ſeriùs appulerunt, ſive quòd graviores naves

ducerent, sive quòd obsessam insulam (quàm ream esse omnes intelligunt) unus LUDOVICUS Justus posset absolvere. Etsi verò nostra felicitas invidit illis victoriæ gloriam hoc tamē fortissimi judicādi sunt? quód soli mare tenuerint, quòd eos nō expectaverit Anglꝯ, quòd nullꝯ obstiterit: & qui tardiùs venisset, priùs vicerint hostē; quàm viderint, est inexperti, temerè in negotia ruere: lentè festinare sapientis: At at, dum ista præsidia moras trahunt, tenet oceanum Rupellēsis eripienda sunt illi maris effugia. Huc agite vestros myoparones minutissimosq; pontones Armorici huc scaphulas & lembulas Aquitani huc aphractula, & actuariola Cantabri; plꝯ Gallꝯ poterit in liburnis quàm in rotundis & cōstatis navibꝯ Anglus. Ita factum est, non sinè omnium stupore, navigosis lembulis, myoparunculis, vectariolis velocibus, celeribusq; cursoriis mare tenuit LUDOVICUS, āñum ipsum pugnare paratus, si hostem is animus habuisset. Quis credat Epibadibꝯ cataphractas, lintribꝯ rostratas Britañorun classes sustineri potuisse? Fuerit illud ad fortitudinis specimen erit quod sequitur ad terrorem.

Non satis erat classibꝯ insultâsse, ni insuper insultasset Oceano: machinatus est igitur aliquid, quod homines satis mirari nō posset, ipsa maria pertimescerēt. Intelligitis quò mea spectat oratio, jamque suspicitis ædificatum in æquore

quore

quore vallum illud,carceribꝰ frænatos impetus indomiti hactenꝰ pelagi, ne rebelles à jugo se libe ros fortè putarent,ubi mare libertatẽ amitteret Quis posterorum cùm legerit, humanô cõsiliô factum putet? quis perduellium cùm viderit,neget pelagũ justitiæ stipendiis militâsse? quis barbarorum cùm acceperit,testes oculos nõ adhibere volet ad fidem? Illi ipsi qui quotidiè; videbant formidabiles illas moles, qui pedibꝰ calcabant,qui militares in illis excubias agebãt, suis sensibꝰ nõ credẽtes, eò laborabant persvasione pertingere quò Regis fortitudo pervenit. Jacienda moles erat quæ totum sustineret Oceanum nec ventorum quassata turbinibꝰ,nec fluctuum assultibꝰ verberata, nec æstus inundationibꝰ superfusa obrutaque titubatet Pii principis erat hoc patrare miraculum, nemo id si maximè vellet præstare potuit, per LUDOVICUM XIII. qui primũ voluit; potuit quod solus. Mare impatiens operis videbatur: nisi immensi laboris patientia victum esset discerétq; per gradus subigi,& sævientis freti inclemẽtia imperiosô frænô còérceri.Unius numinis est mutare sedes elementorũ; æternosq; rerum cursus obice temporario sistere;paret DEO natura omnium parens cæteris hominibꝰ imperat. Sũma erat altitudo maris,sed altius adhuc Regis ingenium? rapidus vortex, sed stabile cõsilium Ducis; dubii casus, sed certus, & con-

stans

ſtans militis animus; varii undequaque metus, ſed una omnium ſpes, faciliùs eſſe noſtro Principi,quæ vellet efficere,quàm quæ efficeret,velle qui rerũm ſucceſſus ſua voluntate definiens, & ſi majora,quàm cæteri omnes,feciſſet in Gallia,fecerat tamen ſemper minora,& minora viribꝯ ſuis,Quid? jaci cœpit illiꝯ prodigii rudimẽtum,qua parte fretum erat anguſtius, ſatis lõgô tamen intervallô ab urbe diſſitum, ne ſi remotius eſſet, architectorum laborem vinceret profunditas alvei; ſi vicinius, labore hoſtium vinceretur,& noceret propinquitas teli. Principio igitur defixæ ſunt ad cõtinendam futuram ſtruem parte omni trabes ingentes aliæ tranſverſæ,& decuſſatæ;ut demiſſos lapides ingenioſis quaſi brachiis amplecterẽtur;erectæ aliæ ut primos impetus frangerẽt, undas ſupercilió deterrerent: quædam in quadrum ductæ, comiſſæque quadrando, ſtabiliendoque operi, quædam in propedẽ talumque projectæ,ut illa machinarum declivitate,mollique dejectu clemẽtiùs fluctus exciperẽtur, ipſoſque inoffenſos inoffenſa molitio retunderet pelago Ingeſta ſubindè generis omnis ſaburra, maxima vis lapidum temerè jacta in profundum,ſuperaddita cumulo prægrandia pondera, nondum tamen oppleri potuit barathrum, ſed dum helluatur, accepta, novis pabulis inhiat, quin ponderibꝯ attollitur,effunditur& amplificatur in vinculis;

inſatura-

insaturabilis nempè quædā est fames, inexplebilis alveus, & alvus Oceani, parte omni fauces aperit quâ pabulū objeceris, hac vorabit & saturitate voracitatem accendet. Quis illius intemperantiæ modꝰ sit, & finis difficultatū? opposita quidem fluctus eluctabantur repagula; sed adhuc soluta machinatio sinè compagibus erat, sinè commissura sinè cæmento, suis tantùm librata firmataque ponderibꝰ; hiabat malè materiatus murus, aquas transmittens: cōferti sinè ordine lapides cum fluctibus volvebantur, & trahebantur in præceps; temeraria demùm, & indigesta illa substructio, nullo nixa fundamēto, hosti risus ciebat, metum afferebat militi, animos addebat Regi, qui malit cum natura luctari, quàm cum fortuna triumphare. Neque verò diu stetit sinè nexu fabrica, sed se ipsas aquæ prodiderunt, quæ dum se in rimas saxorum insinuant & crudum parietem interluētes tentant incōditam laxare cōpagem, secum cœnosā uliginem cōvectabant, & luto quovis glutino tenaciori congeriē aridam officiosè adstringebant: perviū murum repererant, sed aquis succedētibꝰ limo incrustatum relinquebant: transibant fluctus nunquam redituri, & rimas implebant, qui labes facturi videbantur immanes. Quid porrò? Hactenus successerat labor, sed (ut fert natura magnorum operum) difficultas crescebat in manibꝰ, & quæ fuerat initiò ma-

xima major erat in progressu: Etenim quò magis ab utroque littore molitio recedebat hòc gurges altior erat,& quelibet aggerem vasta vorago sorbebat avidiùs, æstus ipse turbulentiùs agebatur, insana fluctuū volumina mediô alveô atrociùs bacchabātur, nostraque repagula quasi sibilos explodebant mugitibꝰ indignabātur. Jam deficiebat materia, qua tàm ingens charybdis impleretur. & nisi latomiæ fuissent supra quàm credi potest,uberes,& fœcundæ,periculū erat,nè lapidum penuriâ, fabrica nostra penderet, sed tàm dives vena fuit, ut ipsa saxa sub manum,ferrūque subolescere viderētur, cæduū esse dixisses lapidum nemus, quod depastum sylvesceret, grandesceret iminutum: Hac tam f rtili,& copiosa officina fretus,maturare cœpit Imperator obsidionem aquarum, lapidicinas recentes aperiri jubet, novas rupes excidi, omni contentione opus urgeri, conferri fragmina montiū sylvas adhuc ingeri, totas terras undis inferri, glebas saxis saxa aggere aggerem nemore,nemus scopulis,scopulos montibꝰ acervari obviam;igitur materiam pro se quisq;rapere, molaria pondera in mare volvere, terræ penetralibꝰ pelagi viscera saburrare elementū elemento cunfundere. Stetit illa tandem vasta, operosáq;substructio veluti porticus toto eminens pelago cōtinenti ordine fabricæ,nisi quòd in medio salo apertus erat tolerabilis aditus,

ne om-

ne omninò maria desperarent. Nolebas enim prohibere REX PRUDENTISSIME ne fluctus laberentur ulteriùs sed cohibere rebellionem, ne iterum elabi posset; duxisti quippe ab utroq; littore molitionem directam, sed medio alveo pendere jussisti obruptum opus, aggeremque continuare noluisti, ut omnes intelligerent, nō quantùm posses, sed quantùm velles fecisse te, qui poteras æstum frænare, quia jussisti, cui viam faceres, quà volebas Iter undis reliquisti, ut ruptô murô contumacem urbem cumulati fluctus invadentes, pergerent ad rebelles tuæ fortitudinis nuntii, spumantique fremitu loquerentur, quàm ægrè, sinuosèquè transiissent. Quanquàm enim medio moles hiaret Oceano, defendebas tamen intervallum illud multiplici lignearum machinarum ordine & hinc quidem quà se mare latiùs aperit, longa serie candelabrorum ut vocant naufragiis prælucebas: inde verò quà itur in urbem, demersis onerariis junctoque navium inædificatarum rudente, hiatum incluseras ut nullus accederet qui firmitatem operis non probaret, ibique fortior esse videreris ubi vel robur muri defecisset. Sic mare navibꝰ fræno machinis obice milite, ponderibꝰ tenuisti. O convulsos cardines rerum! O domitas naturæ vires! O humana miracula! hæsit in lubrico firmissima moles! non fluctuavit imposita fluctibꝰ! vortices fregit ipsa non fragilis!

gilis! ruentis pelagi fremitus audiit statio surda, quæ dum obluctatur Oceano argumentum furoris est hosti, exemplum constantiæ militi. O nunquam audita prodigia! stant aquæ! fluctus ipsi pendent! credo admiratione librati, contrà natant terræ, non nutant tamen sed in naufragio portum tenent! Nostri milites pedib9 ire, quà nulla præcessit exemplô, nulla secuntura sit ætas ingeniô! tormenta rapere quà vortice rapitur unda citatior! excitare tẽpestates in sicco! portum in tempestatib9 collocare! ignes in aquis accendere! terris maria sociare! Est adhuc in ista oppugnatione, quòd plura, quàm expectaremus, Regem perfecisse miremur, nec illis similem extitisse, qui nihil detrectent, dum nihil impleant operis Satìs erat nobis, si superioribûs annîs prætendi freto catena ferrea potuisset, quæ maris cõmercium interdiceret hostib9; ut autẽ Rex tot onerarias in mare demergeret; ut tot muralib9 machinîs, missibilibûsque littus utrumq; defenderet: ut trabes illas solidissimas nexis capitib9 excitaret, ut crudo aggere, glebisque structilib9 tàm firmum luctamen procellis obijceret: ut super his molib9, fluctuantique vallo, suum armamentarium collocaret; ut sinè classe classem Anglorũ, classem undarum classem turbinum retardaret, nullus ausus esset corpore. Rex solus votis omnibûs major, restantibûs licet Aquilonibûs, &

contra nitentibûs frustra tẽpestatib9 perficere potuit. Quoties enim procellas infremuisse putandum est,& imanes aquarum moles nostris molib9 opposuisse? ut canes,sic fluctus objectis lapidib9 adlatrabant: morsu invadebant, sed inani;Irruebant odiô turbulenti, recedebãt metu exalbescentes & spumei,viso hoste timidi, qui ante pugnam tumidi ferebantur. Alii repulsam iniquè ferentes, imani se supercilio tollere, vallum saltu transmissuri: alii verso in succedentes undas furore,eas vorticib9 absorbere,tardare, & fugare se invicẽ ut postremum agmen in bello sisti fugariq; solet, cùm fractum primum occurrit: illi ruere acriùs & toties victi toties rebelles,renovare cõflictum: isti demum despõdentes animo,se victrici moli submittere,& tumore in reverentiã mutato libare oscula blandisque illapsib9 adulari Scio multis olim fluminib9 impositos pontes & sæpè calcatã à magnis Imperatorib9 aquarum esse superbiam,sed hi omnes,aut in opere statim,aut brevi ab opere corruerunt. Junxit Hellesponti quondam angustias coñexa classe celebris ille Persarum Ductor,sed quid factũ illud habet miraculi? cũ hæc sit nativa classium sedes? simili navium cõtabulatione Bajanum sinum stravit tertius ab Augusto Imperatore sed utrum majus videatur puppes intulisse vel terrasOceano? fecit inMũda flumine Julius Cæsar strage cadaverum aggerem,

gerem, sed ipsi fluctus mutavêre colorem suum, illum obicem erubescentes; Adiit quoque Tyrũ Alexander navigabili ponte juncturus insulam continẽti, sed diù fluctuavit illud opus sinè fundamento idque semel hostis incendit, non semel æstus abripuit. Legimus etiam saxeîs pilîs castigatã à Trajano & Constantino Danubii Rheniq; ferociam, sed arduum non est fluviis silentib9 insultare: aquas Bajas ad Arvernum lacum deducere tentavit Nero, sed hoc potiùs conducti fossoris inventum est, quàm Romani Imperatoris, qui tan illô tamen negotiô victus, opus abjecit. Uni quippè LUDOVICO concessum est ex omnib9 hominib9, non augere rivos, non fossas ducere, non aquas avertere, non pontes jungere, non naves copulare, non paludes exhaurire (in quo quæ potest esse tanta victoria?) sed ipsos fluctus quàm spurci sint, maria quàm procellosa tempestates quàm turbulentæ obice facto concludere. Venit fortasse in laudis istius partem Maximianus Imperator accedere, quem Rhetor Belga nescio quis Galliarum urbem, portu insignem oppugnaturum, defixis in sinûs aditu trabibûs, saxîsq; ingestîs, invium navib9 locum reddidisse comemorat: at illa claustra (ut ejusdem Rhetoris verbîs utar) qui primus insiluit, æstus irrupit; totaq; hæc objecta fluctib9 moles quasi signô datô ac peracta statione dilapsa est. Nefas est autem simile quidpi-

quidpiam de nostri Principis opere suspicari, ibit miraculum istud ad posteros; seseque ferēt im̄ortali ronte nostra repagula fortiora procellis omnib9, ipsoq; profundô profundiora Optârint majores nostri ut istud aliquando fieret, quod ipsi facere nequiverunt: scient nepotes fieri posse, quod factum est: furoris sui terminum invenerit pelagus, terminus hic terminū nō habebit, monumenta fient, postquam claustra esse desiêrint: pœnas qui vivunt, rebelles sentient, qui venturi sunt aliquandò pertimescent: docebitur omnis ætas, sponte verti elementa, ut rebellionem evertant, ruere fluctus, ut hæreticos obruant qui pati noluerint Regis imperium, quod mare sustinuit Sed parco prædicare victoriam, quamdiu cum hoste pugnatur. Ecce enim Anglus turbat adhuc, quantùm superiori bellò ad Rheam insulam im̄inutus est viribûs, tantùm crevit audaciâ, superbus dum corruit; animosus dum mulctatur. Nondum se à proxima clade receperat, cùm victoriîs nostrîs institutus ad prælium, tētavit semel atq; iterum nostras vires primò facta excursione tùm simulato impetu perrumpere, magìs repagula. O stolidum, & Abderitā: quasi cùm firmissimo muro, cùm numerosissimo oxercitu, cùm potentissimo Rege, illum sustinere non possemus cujus clasē anteà sinè navibus fregeramus. Quamquàm ut video,

furor rebellium ad istam impudentiam animatus est Erexerunt enim pro muris proditores patriæ Rupellenses vexilla Britañica; ô infamiā! victos victi ipsi vocarūt in auxiliū ô demētiā! Lutheranos Calvinistæ, cives exteros, Galli Anglos ô desperationem ultimam! ea vos signa sustulisse (nefarii desertores) quæ recens nostro militi ludibrio fuerant! scilicet illa vos oportuit explicare, tùm ut barbarorum esse, nō Francorum illud scelus ostenderetur, tùm ut rex noster duos hostes uno bello conficeret; sic enim visus est eodem tempore Gallus in Anglia, Anglos in Gallia vincere. Venit fulminaster Anglus, stetit in conspectu citra ictū tamen, quia ferire noluit, sed aspici: prospecta nostra mole hæsit attonitus, illac suos milites aditum inventuros non credidit, quà vix ipsi fluctus viam haberent, ratus occlusum esse navibus mare, patere naufragiis Explicate tandem Britani consilium vestrum, quæ causa adventûs fuit? quæ tam diuturnæ moræ: quis arcanum illud aperiat? advolâstis celerrimè diutissimè stetistis in anchoris; vela explicuistis animos contraxistis: signa multa, signifer nullus apparuit: Leopardos vidimus in vexillo, lepores experti sumus in prælio: quàm similes vobis Angli; quàm vestris navibus dissimiles extitistis? vos animô pumiliones, illæ coagmentatione proceræ, hoc solum habuistis

buiftis cum illis ſimile, quòd illæ tardæ ad motũ erant, vos ad prœliũ tardiores. Ænigma fuit advẽtus veſter, palnè ducẽdi fuerant divinatores, qui ſolverent. Alii nõ Naumachiã, ſed Bacchicam expeditionẽ eſſe dicebãt, vino Aquitanico metuẽdam: in qua plùs meri fundendum eſſet, quàm ſangvinis: alii viſẽdæ obſidionis, alii orãdæ veniæ gratiâ, nemo prœlii cauſâ veniſſe ſuſpicabatur. Qui ſemel fractꝰ eſt hoſtis, cõtẽnitur, nõ timetur: niſi prædones in noſtras inſulas emiſiſſetis, dubitare potuimꝰ, eſſettne hominibꝰ vacua claſſis veſtra, quæ in Oceano velut in mari mortuo iners, & otioſa cõſiſteret. Puduit illos tandẽ ignaviæ: reverti in Angliã ſinè vulnere noluerũt, facturi plagîs fidem audaciæ. Quis eos fortes putaret, niſi provocãte hoſte pugnâſsẽt? quis cum Gallis crederet cõtẽdiſſe, niſi vulnerati redirẽt? Simulacrũ ergò exhibuêre prœlii, quod ut magnũ nõ fuerit; fuit tamẽ honorificũ nobis, Rupellẽſibꝰ, Britañiſque fatale, deduxêre naves in aciẽ, explicuêre vexilla, machinas diſpoſuerũt. Gratulari ſibi tàm beatam diẽ milites noſtri, ſe victores dicere, ex quo pugnare liceret, increpare tarditatẽ hoſtiũ, votis occupare cõflictum, equites littus tueri, pedites molẽ, alii Rupellẽſibꝰ opponi, qui exciperẽt erupturos, alii ad Anglos præmitti, qui ſegnes irritarẽt: quid? laceſſitus Anglꝰ celoces incẽdiarias ipſe frigidꝰ in nos miſit, ſignum dedit buccinâ, ſed receptui:

ceptui: tonitrus tormẽtorum edidit, quanquam non surdi eramus ad prælium: fragore pugnavit, & sibilo, sed cōtra ventos: bombꝰ fuit, præterea nihil. Tormẽta audivimus, nō sensimus: ignes aspeximus, sed fatuos: fumum vidimus, sed qui nobis splendorẽ afferret, hosti eliceret lacrymas: ardebamus animô, dum pice, sulphureque lucebat; lucebamꝰ in armis, dum Andabata pugnabat in tenebris. Quid tu interea, LUDOVICE? quâ diligẽtiâ simulāti pugnā Anglo occurristi? quâ prudẽtiâ tot naufragos ignes avertisti? quâ providẽtiâ, terra, marique legiones instruxisti? quàm aptè librâsti machinas, quàm opportunè displodi imperâsti? quàm unus fuisti; quàm multiplex? quàm diversus in uno, quàm unꝰ in omnibꝰ, cum simul Anglos lacesseres, simul Rupellẽses obsideres, simul de utrisque triumphares? Ecquẽ verò nobis de tua salute metum injectum putas, cùm tot periculis caput objiceres, & tuo capiti salus totius Galliæ verteretur? meminimꝰ militi speculā tibi editā moliẽti, undè citrà periculum periclitantes videres, iratum imperâsse te opꝰ illud cōtinuò destrui, cumque omnes, à te deprecarẽtur periculū, addidisse. Nolle te æstimari de milite, nec per quæ triumpharẽt cæteri, vincere; sed per quæ ipse vinceres, cæteros in otio triumphare. O si animus ille pugnâsset, quæ exempla militi, quæ argumẽta dedisset historiæ? Sed qui hunc ardorẽ

aspexit,

aſpexit;incēdium timuit;imò tuo uni9 cōſpectu ſubactus hoſtis receſſit in fluctus, ne ſi appuliſſet, pateretur in terra naufragium.

Quid ad hæc fœdifrag9 Rupellēſis,toto mari prohibit9,terris omnib9 depulſus,orbe cōcluſus anguſto, & orbe excluſus univerſo? quas reſtes jugulis attēperabant? quas in mari voragines ad præcipitiū veſtigabant? Iminebāt Urbi per gyrum duodecim horrēda propugnacula, quæ terrerēt aſpectu,fulminib9 horrerēt: cernebantur tumulis impoſitæ lōgis ſuſpectib9 ſpeculæ: ardui foſſarum anfract9,deſcēſu ipſo difficiles, aſcēſu inſuperabiles occurrebāt: videbāt incluſi perduelles, enormia ſibi quotidie parari ergaſtula,ſtataria caſtra dies lætos in pellib9 ducere, diſpoſitas eſſe omni parte excubias: obiicebātur pro lorica caſtrorū munitiones lunatæ, cæmētitiæ gerræ, crudæ opere ceſpitio ſubructiones, caſæ ſubterraneæ, valla protuberantia: patebant liliata Galliæ ſigna, quæ vel ſuo candore perſtringerēt rebllium oculos: ſuccedebant ſibi majori portento,quam fide cōtinuata miracula. Præterea nulli acceſſus niſi ad pugnam; nulli exitus, niſi ad exitium; nulla colloquia, niſi ad deditionē faciendam; miles undique, & undiq; miles: arcem foſſa,foſſam vallum, vallum ſpeculæ, ſtatio,ſtationē deſperatio,deſperationē furca unò, mortis tenore, ordineq; fatorum excipiebat, tenebantur denique foſſis, aggere, vallo, ferro, cuneis, agmine, quid facerent? ſed

hæc tantum mali præludia. Accedebàt ultima, fames, telum quo nullum eſt in bello crudeli9 quia ſimul ignavè & atrociter perimit. Jam commeatus omnis erat abſumpt9, herbarum fibris, Solati erant inediam radices in hortis mures in rutis cæſis domorum,canum,equorumque morticinia defecerant in ſtabulis: frixum elixumque atro jure coriũ, & maceratas ocreas devoraverant;lethales venenorum ſuccos in cibumverterant; in deliciis erat cicuta, auro toxica vendebantur; citrà pretium erat, quod citrà horrorẽ dici nõ poteſt,difficiliùs erat vivere,quàm perire: & in funeſto illo mortis vitæq; cõfinio,nec vivere licebat,nec mori. Nihil tàm præſens, quàm fatum,nihil tàm remotum erat, lõga tabe lõgiora crimina mulctabãtur: vita trahebatur ambage malorum, & multiplicatis funerib9 multiplicabatur in pœnã mors deniq; cum vita cõſenſerat,illa ut votum, hæc ut ſuppliciũ fieret. Tam miſerè hæretici vivunt,tàm ægrè rèbelles intereunt. Reptabant in cõpitis homines ſtrigoſi, maciléti, capulares,ſine carne pelles,exangvia ſilicernia,tenues umrbæ imitationesq;vivorũ,pallida mortis cõpago,cõtinuati oſſib9 nervi,vacui vẽtres,& queruli;viri,nõ jam viri,ſed ferales hominum larvæ. Male ominoſus erat occurſ9 civium,creſcebat mutuo aſpectu calamitas,dum quiſq; legit exaratã in alteri9 fronte capitis ſui ſentẽtiã,& tanquam in mortis ſpeculo,iminẽtis funeris imaginẽ intuetur:ul-

tur: alter alteri mœſtum divinæ ultionis fiebat exemplum. Se morti occuriſſe putabat, qui in fratrẽ inciderat: omnes lõgâ macie torridi videbantur, mulctati reorum vultꝰ, cadaveroſæ frontes, recedentes oculi, cõſutæ genæ, jejuna labia, otioſi dentes, & longi, ſubductum mentum, hiantes fauces & aridæ. Digni erant tali jejunio jejuniorum noſtrorum irriſores. Quid plura? ipſa mors viſa eſt laboraſſe fame, ita ventre inſaturabili omnes halluabantur, in urbe funeribꝰ funera cumulabantur: mors deſierat eſſe terrori civibꝰ, quàm uſu quotidiano domeſticaq́; cõſvetudine familiarẽ habebant: timorê ſublato deſperatio ſuccedebat: calcabãtur temerè, & ſine horrore mortuorum acervi non lugebant aliorum mortẽ, qui ſuam expectabant: nihil filius patris obitu movebatur, quia naturam fortuna: unum omnium votum perire citò; metus lõgiùs vivere; ſolatium quàm plurimos ſocios mali futuros. Projecta jacebant intereà in ſepulchralibꝰ viis ſine ſepulchro cadavera, & nuda humo, nuda oſſa volvebantur: Cœlo tegebantur corpora, quorum animæ apud inferos flam̃abantur: domus in ſepulchra tranſierant, tamẽ erant omnes inſepulti; nulli, qui efferent, aderãt, ſoli occurebant, qui efferrẽtur, Hæredes moriẽtibꝰ nulli, nihil ipſis etiam vermibꝰ jure funerũ relinquebatur: qui bonis ſuccederet, nullꝰ erat, malis univerſi ſuccedebant.

Prætereà dicebatur receptos Anglos, eò venisse furoris, vel cruentis hominum artub9 pascerentur: ferales nescio quas matres, quo effuderant utero, eodē filios recepisse: alios corpus suum aluisse minuēdo: invētum esse puerum, qui famē crudis demorui fratris carnib9 satiaret: salita esse distractorū quorundā militū membra, similiaq; voracitatis portēta occultè memorabātur. Rupella deniq; in carnariū versa erat: veros Tydæos & Menalippos, renovatas Busiridis aras, furiosaque Diomedis præsepia videbamus. Nulla in Urbe sal9, quot cives, tot Sandapilarii: tot Massaghetū popæ, tot carnivori Cyclopes, tot esse funesti carnifices credebātur. Hic amissū filium in mortuorum acervo, quasi publico spoliario quærere: hic enectum fame abiicere, hic discerptum, & laniatum suspicari; Omnes denique pl9 caninā libidinē dentium, quā mortem ipsam, famēque timere: Quid, inquam, facerēt? in restim rei suma redierat; sola supererat obsesso, aut clemētia Principis, sed noluit experiri: aut proprii ferri voluntari9 rigor, sed clam perire nō meruit. Ubi grandes illi spiritus, quib9 nostros exercit9 difflare posse credabatis Hæretici? ubi folles illi minarum, magnificæque verborum pōpæ? ubi supercilium illud cui tantæ victoriæ tantæq; tragœdiæ nitebantur? O! rerum cōversiones ò! improvisam calamitatem! tantis tamē criminib9 debitā! ò famē! ò furorē! ò lanie-

ò lanienam! Fidē jam habeo aňalib9; cùm Cābysis exercitū referūt eò fame fuisse cōclusū, ut decim9 quisque miles sortitò mactaretur ferculū inhumanū futurus; nō inficior eò venisse calamitatis Romanos, cùm obsiderētur ab Alarico, ut in Circensib9 ab Honorio Imperatore flagitarēt, humanæ carni pretium poneret: nō nego Cassilinos eò angustiarū redigi potuisse, ut apud illos mus ducentis numis unus venierit, cùm Annibal imineret: nō revoco in dubium Calageritanorū inediam, qui ne in Pompeii manus venirēt, uxores suas, liberosque sale cōdierunt ad pabulū; nō duarū mulierū illarum furorē, quæ Romæ, opugnāte Urbē Vitige, septem suprà decē milites jugulatos devorarunt: non Judæorū decantatam illam cladē qui absumptis denique omnib9, ad sterquilinia cœnumque cōversi sunt. Fidē horum omnium facit Rupellēsis calamitas. Saguntinā, Perusinā, Meliænam, Cōstantinopolitanā, Lydiā, Hierosolymitanā, Potidæā famē datur aliis legere, nobis datur intueri, dum Rupellēsem videmus. Negotiosus interim in otio miles noster habitabat in tecto, sine armis præliabatur, Urbē obsidebat oculis, ludens vallabat, pacē alebat hoc bello, bellum hâc pace cōficiebat, relinquebat, hosti moriēdi spatium: Quanquā eos perire noluisti Clementissime Princeps, qui spontè perierunt, ne tuo beneficio viverēt: perditos ità perdidisti, ut ultra sævire non possent, neque tamē ità sævistii

ut omninò perderētur: Iratus es illis,ne diutiùs furerēt; latiſſimo ambitu concluſiſti, ne premerentur; vallâſti,ut cuſtodires;cuſtodiſti ſinè cæde,ut ipſi ſuâ ſponte cederēt;feciſti denique ſinè invidia ſangvinis, quòd à me dictum ſinè invidia mēdacii nulla poſteà natio crederet. Prædicabitis poſteri bellicoſam illam quietē, & pacem expugnatricē,dum agros ſangvine naufragos,terras cædibꝰ erubeſcētes,exhauſtas habitatore provincias,fluvios mactato cadavere retardatos, famoſaſque lanienâ victorias, duces barbari prædicabunt. Sunt illa gladii lucra, non ſceptri;furoris irritamēta,non belli præſidia:virtute,non crimine bella geruntur: cruore victor impotēs, clemētiâ moderatus vincit. Ergò noſter Imperator pace maluit incruenta,quàm funeſta palma,potiri;maluit vincere,quàm necare.

Non te movet hæc pietas, deſperata Rebellio? reſiſtis adhuc tot fracta virtutibus? Cede Rupella,cede clemētiæ,niſi parueris, ceſſura juſtitiæ. Vive Regi,vel morere tamdiu rea, quādiu clauſa: tàm improba,quàm hæretica; diſce occumbere,cum pudore, quæ ſinè fronte vixiſti; diſce cadere, quæ toties cecidiſti. Anglus deſperat, Soubiſius exulat, Rohannus tenetur, mare concluditur: omnia te ad exitium rapiunt, fames enecat,Rex obſidet,conſcientia exanimat,quid dubitas? pone ſuperbiæ metas,pone modum audaciæ. Reſtitiſti rebellis, cedendum eſt

dum eſt Principi. Ceſſit,portas aperuit,Regem accepit. Triumphate Galli, LUDOVICUS ſuperavit: fortitudini regiæ ignava ſuperbia,pietàti perfidia,pertinacia neceſſitati ſuccubuit: Imminebat hyems,abſumptus erat omnis com̄eatꝰ; reditum parabat in Angliam tàm ſæpè fractus Britannus; Accedebat in dies ad regia caſtra voluntarius miles;exaggerabatur magis magiſquè moles in Oceano; audiebantur in urbe miſerabiles morientium voces,muliebres ejulatus,clamores inconditi;triſtéſque vagitus projectorum infantium: populabatur urbem totam cumulatis funeribꝰ fames: Cives ad vingiti millia extremâ inediâ interierant: nihil intererat hoſtem acciperet Rupella,an retineret; graſſabatur pejor omni malo deſperantis militis im̃anitas;omnia ſibi licita putabat furor publicus, ubiq; dabantur funeſtæ tragœdiæ, citius ſepulchra,quàm domus: cadavera, quàm homines inveniſſes; mors locis omnibꝰ occurrebat. Proh funeſtum tragicumq; ſpectaculum! Tandem Rupella tot oppugnata calamitatibꝰ expugnata eſt: ſubmiſit ſe Principi, triumphatorem admiſit. O nobilem ac fortunatã Victoriam! ô! triumphum nulla ætate ſilendum! quo Aquitania pondere, quo opprobrio Gallia,qua peſte Religio liberaris! annum obſidio tenuit, victoria ſæculis omnibꝰ permanebit: Vivet typis;Rupella,quæ criminibꝰ occidit: ſibi perierit, poſteris non peribit: cor.

bit: corruit noſtro tempore, æternitati ſtabit. Huc ſtylum,huc nobiles curas hiſtorici. Narrate populis rebellium funus,daturum im̃ortalitatem hiſtoriæ: fatum neſcient ſcripta,quæ fatum hoc ferent. Quantus accedet ſplendor annalibus,cùm reverendis ducum noſtrorum nominibus augebuntur & populorum exempla fient memorabilia factaGallorum? Attollet ſe in mediis hiſtoriæ monumetis ſereno vultu, ætate vegeta,egregia dignitate DOMINUS Regis frater, qui multò plus, quàm cæteri omnes lætatus eſt ob bellum illud confectum, cui felix ipſe initium dederat: ardebat ille quidem conficere opus tàm arduum,ſed illud intellexit unius Regis felicitati ac fortitudini reſervatum. Et quidem argumentari poſſumus ex tam beatis exordiis,quid facturus fuiſſet in progreſſu & vel ex hac una expeditione conijcere;quæ Regis fuerit de optimo fratre opinio;ſummæ quippè difficultatis eſt, magnis rebus dare principia,& peritiſſimi architecti, jacere ingentis fabricæ fundamenta. Eminebit præterea immortali charactere Henrici Borbonii;Condæi Principis inclytum nomen,qui cum Regis curas externis ſimul & civilib9 bellis diviſas eſſe videret, ejuſdem auſpiciis profect9 eſt in Galliam Narbonenſem, & belli gloriæque ſocio celeberrimo illo Duce Montmorancio, cujus quot hoſtes, tot victoriæ memorantur,repreſſit fortiter conjuratos hæreticos,

ticos, ſigniferum factionis obſedit, Montem Regium, Fanum Severi, Caſtronovum, Calvam Braſſacum, Creſſelium, Caſtrum Urbem, & Mazametæ vallis pentapolim occupavit; cæpit ad triginta quà Urbes, quà Caſtella rebelliũ, quodq; ſuperat admirationem triduô Apamiam illã ampliſſimã, munitiſſimãque civitatẽ expugnavit: quantùm denique Rex imperavit, tantùm implevit, ut hoſtes intelligerẽt, nihil principum viribus, nihil Regum imperiis eſſe difficile. Tum ſublimi ſe vultu efferet poſteritati venerandus Cardinalis Richellæus, qui virtute, quam nomine ditior, cum cæteri manu, ferroq; rem gererent, exẽplo, conſilioq, pugnabat, incomparabili vir ingenio, ſingulari prudentia, pietate ſpectabili. Habuerint ſanè conſpicuos Pontifices majores noſtri: non invideo, dum unus ſit inſtar omnium Richellæus. Oppoſuit olim Italia ſuum tyrannis Ægidium prudentiſſimum Antiſtitem, Gallia Turpinum Saracenis, Hiſpania Ximenem Mauris, Aquitania Geraldum Lemovicenſem Anglis, Bohemia Joannem Pragenſem Huſſitis, Hungaria Gregorium Martinuſium Ferdinando, Dania Abſalonem Londeſium Sclavis, Germania Huldericum Hungaris; unum deinceps noſtra tempora omnibus opponent hæreticis, Richellæum. Neque verò hic ſtabit curſus annalium, quia non ſtetit hic animus, & fortitudo Gallorum. Legentur quoque cum admiratione Ca-

roli Va-

roli Valeſii Ducis Engoliſmenſis præclara facta, qui cùm Rupellæ admoviſſet exercitum, antè Regis adventum urbem cinxit,& jam diu emeritus, de Gallia tamen benè mereri non deſiit, laborem labore continuans,belli principio junxit exitum, perpetuum hoſti,vel otio certamen indixit,etiam cùm ceſſaret,occupatus.Stuporem præſertim legentib9 afferes, Schomberge præſtantiſſime, cujus incredibilis ad bellum anim9 mihi quoque addit animum ad dicendum. Sed ferrô ſtylum,manu ingenium vincis, ſivè enim te procelloſiſſimo mari credis,cymbâ vectus exiguâ,& turbines,tempeſtates,naufragia,claſſes hoſtiles, mortem eluctatus, ad obſeſſas inſulas penetras: Sivè cum parva militum manu conſertas Britannorum copias & præſidia fundis, majora quædam homine facere videris, & nos quaſi miraculîs quibuſdam opprimere. Venies etiam in partem laudis Marilliace, qui veniſti in partem laboris, ſcient ventura tempora quos hoſtes ad Rheam fregeris, quæ pericula adiêris, quæ Galliæ trophæa erexeris. Tuque Thoraſi invictiſſime, quem dudum geſtio nominare, tu quamdiu manebunt literæ(manebunt autem perpetuò) tamdiu vindex patriæ, hæreticæ ultor audaciæ,Dux citrà invidiam maximus uno omnium ore prædicaberis. Eſto, Rheæ inſulæ propugnacula evertantur, ſtabunt tuæ gloriæ monumenta, neque verò poterat tanta virtus

loco tàm

loco tàm angusto contineri, cui laudis campus parabatur immensus. Vigebunt denique memoriâ sæculorum omnium cæteri nobiles Galli, quorum animus & si defuerint hostes, nullo tamen tempore defuturæ sunt laudes. Objecit illis Rex maria? sinè navibus transmiserunt. Anglos opposuit? continuò profligârunt; molem in æquore fieri imperavit? Oceani altitudinem cumulârunt. Quis hostes constantiùs expectavit? quis fortiùs excepit? quis celeriùs occupavit? quis invasit audaciùs? quis animosiùs fudit? Mirabuntur exteræ nationes, stupebunt posteri, Religio triumphabit, Discent hæc miracula pueri, juvenes recitabunt, viri conabuntur imitari, senes narrare gaudebunt, ætas nulla commendare desinet. Pictor vel ipsa tantarum rerum umbrâ suas tabulas illustrabit: Sculptor victorias illas durabit in marmore: mirabitur eloquentiam Orator, hujus unius argumenti magnitudine superari: Poëta, cui hæc solida suppetent, cessabit inania prodigia fingere. Dabitur demum omnib9 prædicare; quæ pauci fecerint, paucis facere, quæ prædicent universi. O! te ergo non tuorum minùs, quàm tua ipsius virtute felicem! TER MAXIME LUDOVICE: Tuis enim triumphis, quanta sunt, quamque præclara dudum facinora militant, qui ut majora fecerint quàm ausi essemus optare, quoties tamen in te unum intuentur, fatentur ultrò se infinitis gra-

tis gradibꝰ minora fecisse, quàm ipse exemplo fieri posse docueris. Universi demum rapiuntur in tuas unius laudes,& cùm à nobis alium audiunt commendari, percontari solent. Regemne vidérimus? tùm in manꝰ sumpto radio hàc Rupellam describunt,& ducto orbe concludunt,illàc maria derivant,isthàc objectam molem ædificant,ordine castra componunt,aciem terrâ,marique instruunt, Anglos procul ostendunt, ac demum te singulos locis miracula dividentem exprimunt. LUDOVICUS, inquiunt, idem in vallo,idem in agmine,idem in classe,idem in aggere,idem locis omnibꝰ adest,pugnat,triumphat quæ cùm recitant, attonito auditore vallantur, quisque gaudet, vel ipsa videre tuæ simulacra victoriæ.

QUID superest,nisi ut te superesse velimus imperio Ludovice? addant vitæ tuæ Superi annos, quos patriæ reddidisti: dent LUDOVICO sempiternum imperium, reddant sempiternum imperio LUDOVICUM. Vivat nobis,vivat posteris,vivat omnibꝰ;ferat vitam, quàm rebelles amiserunt; aut si nobis debetur hæres aliquis tantæ virtutis,det Rex optimꝰ sobolem se optimô meliorem,ne quis unquam succedat in regnum,qui non ejus virtuti successerit. Quicunque deinceps venturi sunt ad imperium Galliæ, (venturi sunt autem quos ex te Rex dederis)meminerint,qualis in imperio fueris,nec aliud quã

Ludovici

Ludovici nomen ferant, virtutibꝰ impleant nomen illud auguſtum, quod virtuti cõſecraviſtis; poſteritas conſecrabit æternitati. Toties placebit, quoties recitabitur nomen illud, cum liliis, & palmis natum: nomen venerandum, ſemper antiquum, ſemper novum. Nullus ſit finis LUDOVICORUM. Jam quid à nobis exigis INVICTISSIME PRINCEPS, qui tibi totum deberi intelligis, quod poſſumus? gratias referam, ſed laudatoris munꝰ ſuſcepi; laudem? ſed agendæ ſunt gratiæ; & quamvis feceris, quæ ab omnibus prædicari debeãt, effeciſti tamen, ne quis ea prædicare poſſet, quia non minori virtute noſtra pæconia ſuperâſti, quàm clauſtra rebellium. Utinam toties victor, ſaltem ſemel triumphares. O ſi mos ille vigeret adhuc, quo ſolemni pompa victores portabantur in urbem, quantꝰ foret Imperatoris noſtri triumphus? quæ gentium acclamationes? quæ monumenta victoriarum? Iret ante currum depreſſo collo, ſubjectis cervicibꝰ, ſubacto vultu condemnata rebellio: Currum traherent ſimul vincti, cum Rupellenſibus Angli, frontibus famulari jugo conjunctis; ſuccederent agmina vitiorum unô ſimul omnia lorô devincta, cæſaq; flagellô virtutum. Hic tractꝰ ſonanti compede livor ringeret; fremeret audacia ſine telo: jaceret arrogantia ſine ſupercilio: morderet invidia ſine dente; debaccharetur impietas ſine voce, mœſta hæreſis ſine

viribus

viribus agmen clauderetur. Qui plausꝰ intereà, quæ in te laudes à circumfusis militibus conferrentur? Tu Benearnus,tu Cisalpinꝰ,tu Transalpinꝰ,tu Aquitanicꝰ,tu Britannicꝰ; tu Galliâ dignior,tu Patre felicior,tu Henrico magno major LUDOVICUS festis vocibꝰ diceteris. Splendidi præterea tituli,laureati lennisci,sublimes imagines præferrentur. Ebore redderetur infelix Rupella pretio majori quàm merito,viverent ad huc in adamante,quos in campo jugulasti,cælaturâ,quàm vitâ nobiliores;Topatiis, & Amethystis splendorem adderent virtutum tuarum insculpta miracula, emineret in auro sublime propugnaculum Ludoviceum: assurgerent juxtà in argento Aureliacense, Matissiacense, cæteraque tàm nunc pretioso,quàm anteà presso molimine firmamenta: præirent de conjuratorum manibꝰ extorta signa superbiæ; toties victi Bukincamij simulacrum ferream domito collo catenam trahens,pedibꝰ,manibusque revinctis,splendidum fieri pompæ ludibrium- Nectare spumare artefactꝰ Oceanꝰ, vallo non jam cespitio, sed adamantino circumcinctꝰ, lapillorum obicibꝰ ambrosii fluctꝰ allideręntur,imbres gemmeos frangeret moles in auro, erudito labore fundata. Alii denique LUDOVICO ponerent obeliscos, ut Cesostri:alii columnas erigerent, ut Trajano: tabulas illi fingerent, ut Alexandro : arcus illi flecterent, ut Constantino: Pyramides quidam excita-

excitarent,ut Nino: quidam currus jungerent, ut Cæsarib9;plurimi ſtatuas erigerent,ut victorib9 innumeris. Sic LUDOVICE JUSTISSIME triumphares. Quamquam,ut fatear, hæc minora ſunt meritis,neque ulla reperiri poſſunt emblemata, quib9 tanta majeſtas exæquetur. Non obeliſci in metam efformati, Regis gloria metas neſcit:non columnæ,quæ deorſum baſi nituntur cœlo nomen illius innititur: non tabulæ, quæ pigmentis collucent,virt9 iſta factis,non coloribus illuſtratur: non arcus, qui curvantur, atque flectuntur, recta hic diſciplina militis, inflexa conſtantia ducis: non Pyramides quæ puncto terminantur, LUDOVICI victoriæ terminos nullos agnoſcent: currus,non qui præterlabuntur,non præteribit hoc factum, non ſtatuæ demùm,quæ obmuteſcunt, tanta prodigia ſilebũt, Triumphâſti de ingeniis hominum, qui cùm ſe impares reb9 tuis omnib9 exornandis agnoſcant in earum ſingulis ſinguli partib9 occupabũtur. Neq; verò propterea, ulla erit in iiſdem factis enarrandis ſimilitudo dictorum, ſed in una victoria omnes variè triumphabunt. Quia tãtùm unus effeciſti,quantùm univerſi laudare poſſint. Dicent alii pietatem illam ſpectabilem, qua exercitui prælucebas: alii felicitatem ſcribent, qua toties vincebas, quoties prodibas in aciem: alii prudentiam in conſiliis celebrabunt;alii fortitudinem in factis extollent; multis concluſus,

&c ſubju-

& subjugatus Oceanus; multis mersus, & profligatus Anglus; omnibꝰ Rupellæ fames, & funus occurret. Jam quàm copiosa dicendi vis ex fossis castrensibꝰ eruetur? quàm arduum suggerent illa propugnacula? quàm sublimem religio? quàm longam obsidiones, infracta constantia? quàm magnificam tuus in Urbem ingressus? omnes postremò mirari poterunt se dixisse, quod aliorum nullus attulerit, pauciora tamen ab universis esse comprehensa, quàm unus fecerit LUDOVICUS. Tuum est æstimare, Rex præstantissime, cum tuis laudibꝰ non sufficiant universi; num veniâ dignus videar, si de te paucissima dixerim. Fors erit (si quidem opera nostra placuerit) ut aliquandò majora audeam. Perge modò perduellionis reliquias insequi, perge busta illa patriæ, nostris malis inflammata, nostris diu conservata cineribꝰ, aut dissipare consilio, aut cæde, sangvineque restinguere. Compedê desperatio, non gratiâ cohibetur. Et sanè si mulctare pergis beneficiis perduelles, periculum est, ne præmiis invitati quàm plurimi addantur numero desertorum, pluresque tandem hostes, quàm cives sis habiturus. Memineris te esse JUSTUM, Justitia pœnas, & præmia, dividit, nunc pœnam beneficio sustinet, nunc gratiam pœnis, suppliciisque commutat, Age, age, pauciora restant quàm feceris, & tamen nimis multa sunt: ægrè virtutes, facilè vitia propagantur. O quandò licebit dicere:

dicere: Omninò vicimus: Nullus rebellis tota Gallia superest: nullum grassatur bellum civile: nullus inter nos vivit hæreticus. Licebit certè, licebit aliquando, licebit brevi. Hoc omnes optamus: Hoc Christianus orbis expectat. Hoc propitium Numen continentibus, testatissimisque miraculis pollicetur.

GENETHLIACUS DELPHINO

TRIUMPHATE GALLI, plaudite confœderati, trepidate hostes, cedite perduelles, fremite barbari. VISITAVIT DOMINUS ANNAM, ET CONCEPIT, ET PEPERIT Licet enim oratori Christiano, quibus HEBRÆÆ quondam ANNÆ post cœleste puerperium acclamatum est vocibus, ijsdem in communi omnium lætitia, argumento non admodum dissimili, ANNÆ quoq; AUSTRIACÆ felicissimo partui gratulari. Non semper eadem Cœli facies; iam serenum nubilo conditur, mox tranquillo fœdum mutatur. Post longa sæpè sitientis terræ jejunia, erumpit aquarum diluvium & quæ modò raræ, nunc densæ nubes lar-

giſſimos imbres effundunt quibus arva im-
prægnantur arentia. Annus iam tertius ſu-
prà vigeſimum agebatur, ex quo Chriſtianiſ-
ſimo Regi ſobolem conjunctis vocibus pre-
cabamur, ſed ipſa vox clamando defecerat;
jam exhauſta erant omnium vota, cum ac-
cisîs denique rebus, quaſi profuiſſet ad ex-
tremum virium deveniſſe ut ad faſtigium
gloriæ conſcenderemus; noſtra tandem deſi-
deria cumulatiſſimè Deus explevit, fecitque
munificentiâ ſua, ne nos, qui paulò antè
nihil audebamus ſperare, modò quidquam ul-
trà optare poſſimus. Illuxit enim aliquandò
dies illa tantò ante à Superis deſtinata, for-
tunata regno, grata civibus, exteris ſplen-
dida, optata bonis, inviſa perfidis, nulli cer-
te expectàta, quæ regia nos prole donavit:
ac proindè nemo non videt quantæ à nobis
DEO referendæ ſint gratiæ, cum non minùs
turpe ſit beneficii authorē diſſimulare, quàm
ipſius beneficii penitus oblviſci. Accedit
prætereà gaudii ſeges immenſa; nam ſi quan-
dò plebeiæ, vilique familiæ nova proles adi-
icitur, par eſt unumquemque lætari: ſtatuite,
precor, ubi non terræ filius aliquis de vulgo,
ſed auguſtus infans de regio ſangvine, iſque
non poſt alterum, ſed primus, nec paucis
menſibus, ſed plurimis poſt matrimonium
annis naſcitur, quanta omnium animos læ-
titia in-

titia incendere debeat. Cæteri quippe liberi nascendo sortiuntur humilem plerumque fortunam, vel certè mediocrem, in hunc terrarum orbem quasi projecti, ne vacuus relinquatur: tenui sub lare vivunt parentibus additi ad laborem, à quibus denique nō tàm opum, quàm miseriarum relinquantur hæredes: Regum autem Filii ipso ortu splēdidissimi statim consecrantur imperio, ut post modum fata hominum tractent, inter quos sedent ut Patres, eminent ut soles, coluntur ut Numina. Atque illud habet præterea Princeps Galliæ singulare, quòd ubi DELPHINUM suscipit, simul Ecclesiæ destinat PRIMOGENITUM FILIUM; Potentissimum Evangelii Columen, demum universo è Christianissimis illis Regibus unum, quos nescio plus gentes verè Catholicæ venerari soleant, quàm avitæ religionis hostes ubique pertimescant. Quæ si omnia scribendo persequi velim, quemadmodum nullis hoc beneficium terminis clauditur; ità finem nullum hæc oratio sit habitura: modus tamen adhibendus est aliquis, si minus gaudio, at certè stylo in quo sane non labor exiguus. Quid enim mihi assumam ex tàm ampla rerum sylva? quid primum instituam? quid postremum? Dicam civium acclamationes & plausus? offerunt se mihi gemitus hostium.

Galliam prædicem? DEUS gratias repoſcit. Finitimorum principum gratulationes, & officia referam? DELPHINUS noſter mihi ſalutandus occurrit. Hujus ego dignum imperio vultum deſcribam? quæritis audire, quæ paſſim de eo feruntur præſagia. Ità non habeo quid dicam, ubi tanta eſt dicendi materies. Quid? Duo certè, quæ hoc ex Natali præſertim effulgent. præterire non debeo, ſcilicet regiæ domûs gloriam, & Galliæ totius felicitatem, quæ breviter hâc oratione perſtringam; de multis pauca, ſed pro meis viribus multa. Præſertim cùm unus omnia complecti noluerim, nè ſubirem eorum invidiam, quos in partem glorioſi laboris venturos eſſe confido: nec non mihi metuendum foret, nè cum cæteræ Galliarum Provinciæ ad regias DELPHINI cunas officioſæ, & venerabundæ certatim accedunt, ſi longiùs morarer, ſeriùs mea ſe ſiſteret Aquitania, & ad obſequium procederet extrema, quæ prima videtur imperio.

Magna fuit ſemper conjugibus cupiditas prolis, quòd hæc nuptiarum meſſis eſt & quaſi flos thalami, ſocialis amoris, fructus! parentum communis animus, pretioſæque reliquiæ. Parentes quippè gaudent in liberis, veluti nativo quodam in ſpeculo, ſe ipſos intueri, & proprio aſſidere ſimulacro.

Nam

Nam cum ſit amans ſui natura mortalium: ſuam ut ſemper comtempletur imaginem, ſeſe effingit in altero. Quid, quod ſucceſſione ſobolis gentilium nomen propagatur in ævum, continuantur generis ſtemmata, unoque ſangvine ſurgunt populi nepotum, in quibus quædam immortalitas ſeritur, ut quod natura non conceſſit hominibus, diu vivere, id ipſi procreatione liberorum conſequi videantur, per quos ſuum etiam ultra diutiſſimè, ſi minus toti, certe parte ſui quadam, eaque optima ſuperſtites manent. Vivunt ex parentibus filii; ſed, & viciſſim filii parentibus vitam reſtituunt, dum naturam, quàm ab iis naſcendo traxère, tradunt ſuccedentibus ſæculis. & incorruptum majorum nomen, ad ultimas ætates longâ prolis ſerie transferunt. Accedit robur, & firmamentum familiæ quæ ut arbor luxurioſa radicum propagine, ſic numeroſa pulchræque ſobolis præſidio nititur. Quantus enim ex nobili filiorum corona paternæ gloriæ ſplendor additur, quanta etiam reverentia acceſſitur? quia non modo conſpectu ſvaves, colloquio, officiiſque jucundi ſunt, ſed hoc vel maximè parentibus utiles filii quòd eorum amore nihil fortius, nihil fidelitatê robuſtiùs Timetur quiſquis poſteros relinquit nominis vindices, & poteſtatis aſſertores:

omnium patet injuriîs qui nullum habet hæredem dignitatis, & famæ, Quarè solemne fuit cunctis propemodum gentibus, ubi proles deficeret naturam arte fulcire, & peregrinos successores accersere, ut ruentis familiæ casum ingenioso supplemento vitarent. Propterea Osirim Dionysius in Ægypto, Pandides Ægeum, & Theseum Ægeus in Græcia, Adamas in Caria Alexandrum, Hildericum in Gallia Sigebertus, Aurelius in Hispania Veremundum, Luitprandus in Insubria Carolum, Theodoricus in Italia Herulorum Regem in filium adoptavit. Neque Romani hoc loco prætereundi, quibus pluresne liberi fuerint adsciti, quàm geniti, jure dubitet, qui legerit hac arte Tiberium Augusto, Claudio Neronem, Pisonem Galbæ, accessisse; familiîs insertas plerasque familias, Octavianam Juliæ, Æmilianam Africanæ; & Nervæ Trajanum, & Trajano Adrianum, & Antonium Adriano, & innumeros demum alios ab aliis adoptione quæsitos. Nempe majores nostri hoc suæ orbitati remedium afferendum putârunt, ut si liberos natura negaret solertia pareret, ac intelligeret unusquisque, quo proprii loco filii debeant haberi, postquàm tanti fuerint, vel alieni. Sed quid profanis utimur, qui divinis abundamus? Gentibus olim Numini

manci-

mancipatis summi beneficii loco promittebatur *longævum semen*, & fœcunda progenies: iis verò, quæ in scelera proruissent, Deus ad summum dedecus juxta, & acerbissimam pœnam, *sine liberis vulvam & ubera* interminabantur *arentia*; adeò ut maledicto quodam afflatus, & veluti de cælo tactus videretur quisquis, priscis illis temporibus careret ornamento ac solatio liberorum; & quantò matres suos tunc partus gloriosiùs numerabant jactantes prægnantis uteri pompam, tantò steriles fœminæ ferebant acerbiùs infamiam solitudinis, & arescentium viscerum probra. Incedebant mœstæ, demisso vultu, veste lugubri, sine nomine, quia sine sobole, orbi penè invisæ, quòd orbi haberentur ingratæ. Aliæ suam sortem in sylvis miserabiliter lamentari: aliæ Cœlum precibus urgere, & quà sacrificiis prolem quærere; aliæ fœtus alienos sibi etiam subrogare, & ancillarum puerperio suæ sterilitatis labes implere: Tantus omnibus amor; & desiderium prolis.

Jam intelligis, Rex Augustissime, jam Regina sapientissima vides, quantum Majestati vestræ decus accesserit, ex quo vobis nobilem filium, communem parentem nobis Galliæ Augustum olim Regem procreastis. Auxit vos tandem hoc Deus munere, quo nullum ma-

lum majus, hoc quidem rerum ſtatu, aut ipſe concedere vobis, aut vos ab ipſo contendere poteratis. Fuerit is magnus dolor, tamdiu caruiſſe fructu connubii; abundè ſanè diuturnam mœſtitiam Deus hoc pignore compenſavit, quo ſimul veſter nobilitatus eſt thalamus, ſimul expletum deſiderium, ſimul firmatum imperium: ò gratiam ſingularem! ò beata tempora! ò nox expectata miracula! Meminimus, quæ regium animum triſtitia premeret, cum ſibi ſuſcipiendæ prolis ſpes nulla foret poſt tàm longa annorum ſterilum ſpatia. Et verò non poterat Rex optimus non vehementer dolere, cùm recogitaret, Regum totâ Europa nemini, præterquàm ſibi, deeſſe filium, & aulam hæredum vacuam oculis luſtrando; principium identidem, cæterorum natales acciperet. Quis tibi tum animus LUDOVICE tùm ſenſus orbitatis domeſticæ? quis præterea nævus fortunæ? Magna feceras huc uſque, Princeps Invictiſſime, imò omni prorſus fide majora; ſed quò celſiùs tua te virtus erexerat, eò naturæ injuria videbatur atrocior, quæ ſummo ei invidebat, quod ipſi paſſim plebi concedit. Quærebaris: tua ut ſolitudo altiùs emineret, & qui longè lateque fines amplificabas imperii, mirum erat domum, te augere non poſſe. Jam Majeſtatis tuæ

Numen

Nomen ubique diffuderas, jam bella civilia ineluctabili pace mutaveras, jam erexeras socios, & ruptorum fæderum vulnera ferrô janaveras, jam virulentam hæreseos saniem deterseras, & rebellionis arcem everteras, jam ad Rupellam, hostibus procellisque superior, altas maris voragines fatali mole compleveras, jam non minus foris, quàm domi victor continuatis lauris, prærupta Alpium juga transmiseras. Immortalia sanè facta, nobilesque victoriæ; sed operosius aliquid tibi moliendum restabat, efficere tui similem Ita in tanto rerum apparatu hòc minus felix videbaris, quia solus: neque enim satis erat tibi vis immensa, non classium robur, & exercituum numerus, non imperii florentissimi gloria, non amor tuorum, non societates exterorum, non cumuli triumphorum, quamdiu desiderabatur filius, qui vultus patris referret, hæres, qui tantæ pondus gloriæ sustineret. Quidquid magnificè fortuna tribuisset, putabas exiguum, quòd felicitati tuæ suum nondum addidisset natura suffragium. Audiebas tu quidem passim Invictus exteris, Justus subditis, omnibus Triumphator Alii te rerum restauratorem, alii Domitorem hostium, alii immensi Regnatorem Oceani, alii Galliæ, Numen alterum, Propugnatorem Italiæ, Britaniæ Fulmen,

men. Iberiæ, Germaniæque Terrorem, Europæ totius Arbitrum appellabant: Patrem verò hactenus vocare nemo potuerat, nisi quandò Pater Patriæ dicebaris; dulce adhuc aberat parentis nomen, quo indigebas uno, qui tam multis abundabas.

Parte alia Reginam, qua non meliòr altera, videbamus pari mœrore confectam, Divis hominibusque supplicem, humi prostratam, nunc Deo dicatas ædes pedibus adeuntem, nunc in vulgi turba demissè sacra mysteria usurpantem, nunc clām subeuntem cænobia virginum, & religiosa captantem silentia, quo Cœlum suis aliquandò precibus vinceret, & indè stirpi regiæ surculum duceret; undè sciret antiquum illorum candorem Galliæ Regibus defluxisse. Nam tametsi infinitis gloriæ titulis coruscabat, & magni Regis filia, majoris soror, maximi conjunx, cæterorum denique Regum, vel consangvinea, vel affinis, omnia ferè Europæ diademata suo sangvini avita cognatione sciret esse conjuncta; quoniam tamen nondum Regis mater, in tanta ubertate sceptrorum orbitatem domesticam deplorabat, in mœstam solitudinem frequens aula transierat, declinabat ipsa populi conspectum, à quo ūbi Regem postulari sentiebat, ingemiscebat se non parere principem tot principibus ortam,

& quæ

& quæ magni nominis famam ſuperaverat, majorum exemplo virtutum vivum ſui exẽplum poſteris non poſſe relinquere. Sed hunc denique mœrorem excepit gaudium, poſtquam Regi filium peperit. O Galliam tibi, ANNA, vel hoc nomine immortali nexũ devinctam, quòd eam Delphini natalibus feciſti regnis omnibus clariorem! ò ſupra modum illuſtrem Reginam, ex quo noſtro dediſti novum ſidus Imperio!

Si quis ſuperioribus annis hujus prolis augur, & prænuntius acceſſiſſet, quos ille riſus excitaſſet in plebe? quos in ſermones incidiſſet, qui rem omninò deſperatam vaticinando promitteret? Res enim erat hujuſmodi, ut eam vix quiſquam optare, nedum expectare auderet. Scilicet cùm id maximè noſtræ omnium preces, ſupplicationesq; ad hanc diem incubuiſſent, ceciderant tamen hucuſque irritæ, & incredibile videbatur, quod tot annos fruſtra petieramus, Deum in hæc tempora reſervaſſe. Votis ardentibus ſucceſſerat triſte ſilentium, & longis feſſi clamoribûs, Cœlum, quod ad noſtras preces pridem obſurduiſſe credebatur, erubeſcebamus adire; quin ipſi, quod ſperare vetabamur, metuebamus etiam loqui. Memini enim, ante annos ſeptem, cum Burdigalæ eſſes; REGINA AUGUSTISSIMA, & illu-

& illustris Doctorum Academia, tui salutandi causa, ex officio convenisset, vetitum fuisse oratori, jam ad dicendum parato, nequàm de Delphino vocem mitteret, cujus tum adeò nulla spes erat, tibi ut non tam benè precari quàm illudere videretur, quisquis intempestivam illius faceret mentionem. Anno verò proximè elapso, cùm primum te gravidam rumor vulgasset, qui sermones ultrò, citròque sunt habiti? quæ plebis conjecturæ fuerunt? quæ civium judicia? qui sensus exterorum? illi dicere sparsam de industria fabulam ad exploranda vulgi ingenia; illi suspicari hanc inter belli molestias nobis fingi materiam gaudii; illi ridere in sinu, etiam in angulis cavillari; nemo fidem adhibere prodigio Ut enim, quod quisque timet, citò credit, ita ægrè sibi persvadet accidisse, quod vehementissimè cupit. Et ecce diffidentiam nostram Divina largitio, desiderium beneficii magnitudo, expectationem omnium, tua, nostraque felicitas superavit. Didicimus fieri potuisse, quod factum est, & te jam nostram, ANNA, fatemur esse, post quam nobis diceris mater, Mater verè Magna, quæ Reges paris, Galliæ verè Regina, quàm amplificas. O quanta es modò, quæ paucis antè mensibus, de te tàm modicè sentiebas! quantùm emines, quæ latebas!

latebas! imò qualis, quantuſque tuus, idem, & noſter per te LUDOVICUS occurret omnium oculis? quàm charus ſubditis? quàm formidabilis hoſtibus? Quid enim Rex ſuapte ingenio generoſiſſimus non perficiat illo Heroe ſubnixus? quid viciſſim Heros filius hoc patre non audeat? Erit aliquis, qui Galliam, vel non exoptet amicam, vel non pertimeſcat adverſam? & cum uni pridem noſtro pareant omnia Principi, quidquam aliquandò conjuncto Principum duorum obſiſtat imperio? Ibit venerabilis, & altero tantò major, qui ſemper maximus fuit; ſuumque, Regina fatebitur eſſe, quod crevit: nos utrique veſtrum, quòd adeò ſumus felices, referemus acceptum, illamque diem claro notabimus calculo, qua noſtro in orbe ſurrexit ille Parelius. O nonas Septembres nobis æterna memorià retinendas! Obſervarunt quidem alii religiosè ſummorum virorum natales; diem illam Perſæ perpetuò ſacram habuerunt, qua Xerxes acceſſit imperio, eam Syracuſani ſemper coluerunt, quæ Timoleontem, eam Athenienſes, quæ Socratē peperit: Romanis quoque dies illa quotannis ſolemnis fuit, qua urbis fundamenta jaci cœperunt; nec non Idus Julii Cæſaris ortu inſignes, Kalendæ Januariæ Titi: Decembres Nervæ, Novembres Adriani, A-

prilis

prilis Antonini, Februariæ Conſtantini claræ natalibus olim Romæ magna cum pompa celabrari conſveverunt. Nobis verò ſemper illa dies dicetur ſuprà cæteras omnes beata, quæ regio præluxit Delphini partui: illa nobis in anni circumflexu redibit gratiſſima omnium, quam utinam placeret in poſterũ dici Delphiniam, ut in Aſia quondam factam quamque diem à Mutio libertatis vindice, Mutiam nuncupatam legimus: illamque Cyrus lucem, qua Sacas memorabili ſtrage delevit, Sacam de ipſorum nomine voluit appellari. Quanquam hæc adhuc exigua, illi nos diei meliora precemur, quæ nobis affulſit optima. Luceat illà Sole perpetuo, quin etiam novis fulgoribus augeatur; immortalibus faſtis emineat, & orbi Chriſtiano recurrat ſemper auguſta.

Ac certè quemadmodum jucundior nulla nobis illuceſcere potuit, ità nulla, quoad recordari poſſumus, majorem Galliæ lætitiam attulit. Quis non riſit cum auctum filiô LUDOVICUM accepit? quis non oculos ſuſtulit? cum is nuncius ad aures pervenit? ſed quantæ ubique exciterunt ſigna lætitiæ! Exaudiebantur paſſim confuſæ tubarum clangoribus civium acclamationes, feſtis undique pyris lucebant compita, ludis theatra perſonabant ingenioſis, Cœlum coruſcabat

miſſilibus

miſſilibus ignium jocis, tellus mugiebat repetitis fragoribus tormentorum, ſibi quiſque demum gratulabatur illam diem, Deo miraculum referebat. Quid dicam redimitas emblematib9,ſtatuas&pyramides ſulphureis jaculis fulgurantes? Quid ſuſpenſos artificioſis nubibus ſoles, & pluvias vini jucundas? quid dies noctibus continuatos, & noctes accenſis funalibus perturbatas? Hîc florum congeſtæ meſſes, illic extructæ dapibus turres; Hîc tripudiantium chori, illic convivantium globi: nec ſatìs erat vinum capacibus haurire poculis, niſi ſolutis etiam doliis funderetur, parum videbatur erogare pecuniam, ſpargebatur in vulgus: adeò quiſque rerum ſuarum obliviſcebatur, cùm, Delphini meminerat. Quæ ſatìs ego mirari non poſſum, cum mihi redit in mentem, qui nuper erat vultus Gallorum: enimverò deformes non ita pridem, & ſqulalidi videbamur, quia foris bella ſæviebant atrocia, domi urgebant occulta mala. Iam plebeculam demeſſuerat dira fames, & ecce non longè poſt lues ſummis æquè, ac infimis metuenda ſupervenit: lues remiſerat, bellum ſucceſſit, quo nullum ante funeſtiùs: itaque nobis vita trahebatur multiplici, ac tortuoſa negotiorum ambage, Sed hunc vultum cum fortuna mutavimus, metus omnis abſceſſit, poſtquam DELPHI-

DELPHINUM aſpeximus, qui ſedabit procellam temporis, & otia reducet antiqua, populos faciet inconcuſſa pace concordes.

At enim licet mihi à privatis regiæ domûs honoribus orationem deducere ad commune Galliæ bonum, & poſt aulæ delicias, noſtram quoque fortunam diligentiùs contemplari. Qualem tandem futurum arbitramur hunc puerum, quem DEUS extra ordinem nobis conceſſit, LUDOVICUS XIII. perfecta jam ætate genuit, ANNA AUSTRIACA poſt ardentiſſima vota concepit? Mos fuit antiquis ut naſcentium Principum partus curioſiùs inſpicere, & ex natalibus conjicere quid cuique fata ſervarent. Quam quidem divinationem nonnulli ex ſiderum obſervatione ducebant, uti fertur Tiberius Auguſtus imperium prædixiſſe Caligulæ: nonnulli arripiebant ex ſomniis, uti Cyri gloriam ex eo conjeciſſe narratur Aſtyages, quòd ejus mater ſibi dormienti viſa eſſet ex ſe palmitem fundere, quo tota latè Aſia tegeretur; nec non Philippo præcognita dicitur Alexandri virtus, quòd ſibi in ſomnis leone fœta occurriſſet Olympias. Id ipſum alii ſe collige-gere poſſe putârunt, ſubitos rerum eventus interpretando, quemadmodum Auguſtus dextri fulminis jactu deſtinatus perhibetur imperio: alii ex notis quibuſdam à natura im-
preſſis

pressis vaticinando, quomodò Scanderbego Principi tot hostium victori ea figura gladii, quàm toto ejus brachio natura longè descripserat, invictæ fortitudinis præsagium fuit: alii ex verbis ipsi argumentando, quæ à se primò frangere solent infantes; ita quòd Rex Pyrrhus maternis adhuc appensus uberibus gestiendo, *Bulomai* primùm dixisset, ea statim vox transiit in omen audaciæ. Quid consulta dicam oracula? quid ab ortu quæsita mendacia? quid captata ab avibus auguria, & adhibita tempestatum, dierum, horarum examina, partusne contigisset amœno vere, an rigidà hyeme? Kalendis, an Idibus? die Jovi sacra, vel Palladi? Infinitæ olim divinandi artes, sed totidem quoque fallendi: plurimæ fati conjecturæ, sed incertæ omnes, & vanæ.

Quare valeant dubia Astrologiæ judicia; valeat Hetrusca veterum disciplina: nobis nec coitiones, declinationesve siderum astrolabio colligendæ, nec lituo describendæ Cœli plagæ, nec evocanda carmine Manium spectra, nec adeundus Apollo, vel consulendus haruspex ad auguranda Delphini nostri miracula. Prodit se satis illa Majestas suorum splendore natalium, nec celsam illius indolem metiri debemus peregrinis artibus; quia nefas est cœleste fatum scrutari super-

 stitione

ſtitione mortali, & quod Numen ipſum comprobavit, revocare ad ſortem. Quis enim dubitet auguſtam hanc prolem divinitùs eſſe conceſſam, cujus cauſa toties immortali Deo ſolemniter ſupplicatum eſt? toties litatum? quas non opes in mendicos effuſas, quas non preces in Cœlum emiſſas, quibus non templa donis, quibus non ſacrificiis altaria cumulata cognovimus? paternis ut Rex aliquando frueretur honoribus? Nemo noſtrum non ſæpè vocavit venturam prolem, nemo non genua flexit, & ſupplex adiit Superos, ut noſtræ tandem orbitati conſultum vellent, quia hæc ſumma votorum, unum omnium deſiderium, Galliæ naſci DELPHINUM. Quo ſi gaudemus demum, gaudemus profectò Dei munere, à quo cùm nihil fluat, quod non omninò ſit abſolutum, an non ab eo Principe tantùm ſperare oportet, quantum à proprio numine tribui conſvevit? Atque nos idcircò DEUS hucuſque protraxit; hæc moleſtæ ſuſtentationis origo.

Inquirebamus nuper quamobrem poſt tàm longam à liberis ſolitudinem, is denique Regi obveniſſet; atque illi quidem cauſabantur magnitudine operis, & longis rerum ingentium moris; nihil perfectum exiſtere ſubitò; vulgus hominum citò naſci, quaſi nullius momenti; Reges ad mundi gubernacula comparatos

paratos in lucem difficiliùs erumpere, & longa fingi meditatione naturæ. Illi morem Numinis afferebant, quod sua quidem beneficia prolatando commendat, nos verò, dissimulando exercet; ità fidem probari nostram, erudiri constantiam, nec non quæ seriùs, ac difficiliùs obtinentur, diligentiùs conservari. Nonnulli secùs interpretantes præclarè factum arbitrabantur, ne, quàm ardenter à nobis regia proles ab ipso statim Regis connubio efflagitabatur, tam celeriter prodiret, quod LUDOVICUS noster tum admodum juvenis, si filium suscepisset, brevì regni socium habiturus fuisset, nec orbis duobus sufficere potuisset, qui uni penè videretur angustus. Nonnulli vertebant se ad arcana naturæ,quæ se ipsam interdum excusso corpore vegetat, post otium actuosior, cùm ipsa mutetur corporis habitudo, & ætas succedat ætati; hìc enim aliquando seges est, ubi fuerat solitudo. Aliàs demùm alii insperati memorabant causas eventûs; mihi tamen sic semper animo persvasum, tamdiu negatam optimo Regi sobolem, ut cum ejus obtinendæ spes omnis corruisset, certò liqueret, quis tanti beneficii auctor esset habendus, ipsique fateremur hunc puerum non tàm enitentis naturæ labore, quàm indulgentis dono providentiæ genitum. Quod intellexisse te, Rex

præſtantiſſime, ſatis indicaſti, cùm recens editum, regiis manibus excepiſſe diceris, non ut primis indulgeres amplexibus, & paternum nomen oſculis initiares ſed ut creditorem agnoſceres, & Cœlo delapſum pignus Numini conſecrares. Nec multò poſt audivimus Reginam (cujus quoties nomen incidit, offert ſe mihi ſtatim divina quædam pietatis effigies) hoc prædulci onuſtam ponpere proceſſiſſe ad aram, & inter ſolemnia ſacra flexis genibus, religione ſingulari, ſanctis perfuſam lacrymis Deo partûs ſui dicaſſe delicias; nè cui liceat in poſterum dubitare; quin acceptum ſit à Numine, quod ab utroque parente videmus, Numini redditum.

Quippe neuter ignorabat Deo ſemper placuiſſe primitias, quas profana etiam antiquitas vanis Deorum ſimulacris offerendas putavit. Nàm & Sabinos veteres accepimus Deo Termino pubeſcentium ſegetum comprotaſſe manipulos, & Iſidi recentium uvarum ſangvinem libaſſe Sacerdotes Hetruſcos, Græci prætereà Veſtæ frugum principia; Romani Jovi Feretrio nova offerebant hoſtium ſpolia: quin matronis ſolenne fuit prima muliebris mundi ſyrmata de templorum tholis ſuſpendere, nec Theſeum puduit Apollini Delphico comæ naſcentis exordia conſecrare. Superſtitioſa iſthæc & vana, ut tum

ferebant

ferebant tempora. Vos, parentes optimi, quibus augusta de Cœlo mens, antiqua pietas, vera religio, vero, æternoque Numini obtulistis puriores primitias thalami, nec aliena dedistis, sed vestra, proprium scilicet Sanguinem, communem vitam, ipsa denique viscera. In quo quid impensiùs admirari nos decet, tuam LUDOVICE fidem, an tuam ANNA pietatem? doni magnitudinem, an dandi modum? Magnum est quod dedistis, sed effundebat se vester animus ad majora, & largiendi voluntate quàm facultate ditiores, regium donum, quo nihil potius habuistis, prosecuti estis lacrymis, auxistis affectibus. Sed hæc Deo secreta patuerunt, nobis non licet tàm altos scrutari sensus; satis est, quem vos ipsi tacitè devovebatis, vidisse aris oblatum, & suspensum manibus, quem corde gerebatis infixum. O solium DELPHINO dignum! O dignum altaribus ferculum! Suos quondam Principes, cum nascebantur, Scythæ, clypeo extulerint, ad belli præludium; suos Athenienses sacerdotalibus infulis texerint, ad pacis auspicium; Persæ adverso Soli opposuerint, ad religionis specimen: Romani humi straverint, ad miseriarum exemplum; Turcæ militari vexillo, ad jactantiam; Græci purpurea clamyde, ad pompam; Parthi casside ad ferociam exceperint: Del-

phinus aris erat imponendus, ad æternum pietatis regiæ monumentum.

Sed quò mea ſenſim ſe ſubduxit oratio? mihi de noſtra omnium felicitate dicere meditanti, nova ſemper occurrunt miracula. Quæro tandem, in quem virum ſit evaſurus Princeps his natus auſpiciis, his cæremoniis inauguratus? Ingentia ſunt, non humilia Dei dona, minora quidem opibus ſuis, ſemper tamen meritis hominum celſiora; ac proindè munifico Numini facit injuriam, quiſquis ab eò putat aliquid concedi mediocre. Memores eſtote Galli, quantum acceperitis victorem in Philippo Auguſtò, quale ſidus in Divo Ludovico, quos, parentum preces noſtro quondam imperio pepererunt: Prædicate Ægyptii, qualem videritis in Joſepho moderatorem, quem Deus effœtæ Patris ſenectuti conceſſerat: Dicite Hungari, qualem habueritis Regem in Stephano, cujus natalibus præluxit cœleſte prodigium: Referte Hebræi, qualem ſuſceperitis in Iſaaco Patrem, in Samuele Judicem; in Joanne Solem, quos ſterili prognatos thoro univerſus orbis ſuſpexit. Nihil eſt à Cœlo commune, à quo, qui nobis Delphinus exiit, non poteſt non eſſe Magnus. Quamquam hæc ſi abeſſent divina ſuffragia, ſufficerent puero exempla domeſtica, cùm ſangvis ille degener eſſe non poſſit, nec à

Rege

Rege Christianissimo, Religiosissimaque Regina quisquam edi non optimus. Ut fructus arborum naturam sequuntur, sic ferè liberi parentum mores imitari solent, & non vultum tantùm, sed indolem quoque ferre simillimam. Iam ex utraque stirpe quanta Delphino sese offerunt incitamenta virtutis, nolim à me quidquam hoc loco per assentationem dictum, quia nec virtus calamistro, nec cothurno veritas indiget; verùm ut hæc mendacio crescere non potest, ità non debet premi silentio. Eo sub Rege nos vivimus, cujus non modò quisque optet imperio subiici, sed ut subiiciatur, etiam contendere debeat: nimirum illius vita si æquius æstimetur, censenda est magna quædam virtutum thesis, & veluti collegium miraculorum. Si dixero bonitatê incredibili, altissima prudentia, æquabilitatê perpetua, eximia pietatê, summa fortitudinê præditum; minùs, quàm debeam, prædicem; quia, quæ reliquis Principibus laudi singula tribuuntur, in nostro uno mirabiliter coëunt universa. Quem non suo statim vultu recreat, si comparet? quem non demeretur, si dignatur alloquio? Pascit intuentium oculos, & licet magno jam nomine totum latè orbem impleverit, tamen contra quàm cæteris accidit, major semper conspicitur, quàm soleat prædicari: adeò, ut, qui

Regem nunquàm viderint, ſummo ejus videndi deſideriò teneantur; majori metu amittendi, qui vident: abripitur, ad eum quiſquis accedit, & eſt divinarum rerum natura, ità ſibi omnes affixos tenet, nemo ut ab eo non recedat invitus, quiſquam vix avelli poſſit. Quamquam illa Majeſtas etiam abſens coli ſolet; quos enim ſua non præſentiâ reficit, rerum geſtarum famâ percellit: etiam iniquiſſimos quoſque ſuæ gloriæ obtrectatores ita perſtringit, ut incertum ſit pluſne diligatur à ſubditis, an prædicetur ab hoſtibus.

Quid ergò jam Reginæ virtutes dicendo commemorem, quas ſanè multas, maximaſque eſſe oportet, poſtquam Rex tantus eas ſuſpexit, omnes tacito quodam inſtinctu palàm efferunt. In ea quippè non modò acre viget ingenium, ſed tàm caſti prætereà mores elucent, tàm egregia fides, tam ſolida pietas, tàm inſignis manſvetudo, ut cùm dignitatem ſummæ fortunæ retineat, nihil ſupra communem ſortem aſſurgat, eaque ſit omnium vox, ſi quis Reginam in media turba aulicorum internoſcere velit, facilè cogniturum, dum obſervet modeſtiſſimam omniū. Cultu ſimplex, omnem longè ornatum ſuperat, ſemper animô tranquilla neſcit aulæ ſtrepitum, omnibus denique virtutibûs cumulata,

lata, facit, ne nos Clothildes, Blancas, Radegundes, Eleonoras, Elisabethas, Margaritas, Catharinas majoribus nostris invideamus, postquam tenemus ANNAM, quæ paucas sibi Reginas vidit æquales, nullam habuit gloriâ superiorem. Equidem quoties Regem, vel Reginam intueor, existimo videre me spirantem honestatem, radiantem sapientiam, arridentem humanitatem, sedentem constantiam, liberalitatem erumpentem, imperantem justitiam, religionem triumphantem, quæ in utro majora sint, difficile est comparando judicare! in utroque profectò, sunt tanta, quanta summis Principibus optari possunt.

Quarè vestrum est Galli, ex ea semente messem æstimare, quam collegistis; magna siquidem vis est in genere, propterea quod communione naturæ, non modò parentum sangvis derivatur in venas succedentium liberorum, sed ipsa eorundem virtus in mentem quoque transfunditur; adeoque, si quantæ sunt in utroque parente, tum ingenii, tum virtutis dotes, tantas postmodum in Regio Delphino visuri sumus, (quod par est unum quemque nostrum sperare) quis omnibus retrò sæculis Princeps major, meliorque surrexit? Si Patris vigilantiam obtinet, quis solertior? si Matris dignitatem, quis spectabilior? dum illius clementiam referet, quem

non vincet officiis? dum hujus modeſtiam imitabitur, cui non occurret auguſtus? Accedat ad Regis fortitudinem, cuncta ſuo adjunget imperio: ſuccedat Reginæ pietati, nullum non rapiet virtutis exemplo: æquet Ludovici juſtitiam, quid non illo Legislatore moderatum? excipit Annæ ſapientiam, quid non illo Rege perfectum? utriuſque demum retineat indolem, videbimus gravitatem urbanitatê, modeſtiâ principatum, majeſtatem popularitatê conditam; & quidquid habet Gallia nobilitatis, & gloriæ, quidquid Hiſpania amplitudinis, & famæ, in hoc uno collectum ad mundi dominium.

Atque hunc vigorem, hoc imperium toto jam illius vultu, eminere audio (neque enim fas omnibus eò teſtes afferre oculos) Regem ſpirare dicitur adhuc infans; jam affuſus genis lepos, & dignitas, quæ Principum eſſe ſolet; jam fronti decus impreſſum, cujuſmodi Heroëm decet; jam fulgor inditus oculis, qui ſidereum & cœleſte aliquid ſapit. Cernitur uterque parens unius in ore; excelſum caput attollit, quaſi thoro, vel in cunis jacens, regno emineat; figit obtutus imperterritos, quaſi gentes jam nutu terreat ſuo brevi ferrô domandas: manus explicat audaces, quaſi ſceptris aptare velit; teneriter firma exercet brachia, quaſi prælúdat ho-

ſtium

ſtinm fatis. Ecquem verò metum circumjectis hinc inde nationibus barbaris incuſſum fuiſſe putamus, ubi primùm de Delphino audivêre? An non ipſis viſi ſunt priſci illi Gallorum Reges, tot gentium ſuperbi victoriis, quorum imperio univerſus ferè terrarum orbis ſuccubuit, hoc infante renaſci? O Galliam hac in primis prole felicem! Nunc longas tibi, Regina, partus moras ignoſcimus, quas tam glorioſo fœnore reparâſti: jam intelligimus non nimis diù expectatum fuiſſe, qui tantus futurus erat; quin eò gratior acceſſit, quò ſerior; eumque tu, Mater Augusta, tardiùs emittere debuiſti, ut ex ſangvine jam maturo coaleſceret fortior. Siquidem ad concipiendum difficilis, lenta etiam partu fuiſti; & cùm ad annos tres & viginti fœtum ſuſcipere diſtuleris, in decimum præterea menſem geſtâſti utero, tum quia Principes non eadem, qua cæteri, celeritate funduntur, & qui Rege prægnans eſt uterus, ægrè patitur tam ſuperbo ſe onere liberari; tum quia operoſum eſt, quidquid excellit, & longo ſpatio cuditur, quod æternitati ſacratur. Sic uniones videmus avaro Cœlo ſingulas ſudari lentè; ſic elephantum toto bienniô uterum ferre, & fœtum moliri; ſi leonem poſt longos naturæ conatus unum edipartu generoſo, ſed raro.

Hoc unum

Hoc unum ad felicitatem Galliæ sempiternam optandum restat, ut eum ad multos annos superstitem videamus, quem, ut liceret aliquando conspicere, diu multumq; contendimus; & longiùs tantò vivat Delphinus, quantò cœpit vivere seriùs. Quod ipsum, & si futurum semper speravi, maximè ex quo dubitat nemo, quin Regi filium Deus singulari quodam munere concesserit: tamen auget multò etiam magis spem meam eximia Regis pietas, qui eundem vix dum alvo materna conceptum, Virgini Deiparæ, unà cum amplissimo regno, solemni ritu consecravit. Hìc enim LUDOVICE, præterire non possum insigne illud religionis tuæ monumentum, quod, dum hominum genus erit, nulla non sæcula prædicabunt. Jam tibi desideratæ prolis spes non inanis affulserat, jam pretioso fœtu Regina distendi cœperat, cùm tu miraculi intelligens, ut beneficium,quod pietate merueras, pietate rependeres, idque cum fœnore, non modò pignus acceptum, sed & præterea universum, quàm latè patet, Galliarum Imperium, Augustissimæ Dominæ nexu perpetuo devovisti; ne quos haberes in subditis, quos illa sui nesciret esse mancipii. Imò verò jussisti nos tuæ devotionis esse consortes, & tecum ad pedes Magnæ mundi Imperatoricis procidere, ut gratiam,

quæ

quæ pertinebat ad omnes, ſinguli agnoſceremus, & tum Regni dedicatio perfecta haberetur, cùm eam quiſque voluntario firmâſſet obſequio. Etſi enim tu, qui omnium in te fortunas colligis, unus ſpondere poteras pro omnibus, & Rex magnus perſonam implere humilium famulorum; tamen, ne cogi videremur ad ſervitutem, dum nos inaugurabas ad ſanctitatem, decuit, ut ipſi tuum non minùs ſpontè imitaremur exemplum, quàm facilè ſequeremur imperium. Quale fuit illud ſpectaculum, quamq; jucundum, cùm ſe infinita toto regno vis hominum, ordines univerſi, cœtus, ſocietates, collegia, municipia, caſtra, urbes, provinciæ ad Almæ Virginis aras, ipſo die, quò Aſſumptæ in Cœlum triumphus agitur, effuderunt! Atq; hinc Rex ſuo major Imperio, inde Reginæ fætu gravior magnifico, in genua procubuerunt, ut ſimul omnes Galliam potenti Cœlorum Reginæ, ſimul venturam prolem Auguſtæ Dei Matri, uno conſenſu voverent. O magnum præludium gloriæ! O benè ac feliciter auſpicatam Delphini ſortem! Sic regius Infans nondum terris monſtratus, Cœlo militare diſcit, prius initiatus, quàm eductus: antè ſuperis addictus quàm nobis editus; ſponſores iidem fuerunt, qui parentes; regni obſes idem, qui hæres. Ecquid hoc infante beatius, quem citiùs Virginis

ginis manus excepêre, quàm obſtetricis? quid MARIA tutrice ſecurius, cui ſe Deus ipſe regendum dedit? Hæc imperium Delphino, hæc Delphinum ſervabit Imperio. Quo ſi noſtra adhuc exaudiuntur omnium vota, nemo certè illo feliciùs regnavit, nemo diutiùs vixit. Ille ſibi gentes, quas bellicus furor toto orbe diviſit, conciliabit univerſas: ille ſubditis, quos habebit innumeros, omnibus ſuperſtes erit: ille cum Leonibus Leopardos, cum Liliis Aquilas immortali pace componet; ille barbaram gentem Othomannorum, & nocturnum creſcentis lunæ fulgorem extinguet: ille ad orientem juxtà, & & occiduum ſolem ſuæ Majeſtatis Numen diffundet: ille victoriis orbem terrarum peragrabit, Clodovæis illuſtrior, Pipinis fortior, Carolis felicior, Philippis Auguſtior, Henricis major, Ludovicis (ſi quid eorum addi poteſt pietati, & nomini) etiam melior. Ergo vivat, qui nobis divinitûs extitit Delphinus, & tot annos vivat, quot naſcituro vota concepimus. Vivat, donec nullum hoſtem Gallia ſentiat, nullum Europa patiatur hæreticum, nullum Eccleſia non ſibi ſubditum videat. Vivat ſecundus Regi, qui genuit, Reginæ ſimilis, quæ peperit; Gallia major, quæ flagitavit. Superi, qui dederunt, æternùm ſervent; cives, qui petierunt, patrem ſentiant; exteri, qui timuerunt victo-

victorem ferant; fœderati, qui exoptârunt, triumphantem videant. Diu expectatus, nunquam recedat; miraculo genitus, miraculis fulgeat; Cœlo delapsus, terris imperet, LUDOVICUS meruit, LUDOVICUM æquet, ANNA obtinuit, ANNAM felicitate; Gallia suscepit, Galliam amplificet. Augustæ proli anni mille, Imperatori novo coronæ mille, Delphino Gallico victoriæ mille: ut pacem reducat, ut hostes conterat, ut oppressos liberet, ut Ecclesiam protegat, ut mundo imperet, DELPHINUS VIVAT. Hæc sunt tuorum vota, Rex Christianissime, hæ publicæ omnium, tibi, tuoque sangvini fausta precantium acclamationes. Det tibi Deus ætatem, quam mereris; Delphino, quam cupis. Illius ortu ità gaudemus, ut unum nunquam audire velimus interitum. Vivat ille diù tibi, tu nobis, semper. Imperet in ævum, dum serò capessat imperium. Alios enim à te, LUDOVICE, Gallia Principes; alios à te mundus, ANNA, Dominos postulat: quantumvis multos dederitis, pauci videbuntur, quia rarum omne, quod optimum. Date filios, videatis nepotes, & talem senectutem, quam sibimet optet pronepos, cernat in proavo; tam fœcundam Borboniæ gentis serenam Gallia numeret, quæ nullum finem habeat, orbem impleat universum.

FINIS.